

Namdar Rahmi Karatay ve Türk İnkılâbı'na Bakışı

Mustafa ARIKAN

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Konya

E-Mail: marikan@selcuk.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-7927-9304

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 01.09.2025 Kabul Tarihi / Accepted: 04.01.2026

ÖZ

ARIKAN, Mustafa, **Namdar Rahmi Karatay ve Türk İnkılabına Bakışı**, CTAD, Yıl 22, Sayı 44 (Bahar 2026), s. 229-260.

Namdar Rahmi Karatay (24 Kasım 1896 - 26 Ağustos 1953) Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerini yaşamış, felsefeci, fikir adamı, hiciv şairi, öğretmen, Türk Ocakları ve Halkevlerinde idarecilik yapan önemli bir şahsiyettir. Zengin bir yazı hayatı vardır. Onun, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte, modernleşme hareketlerinin Atatürk liderliğinde bir inkılabı dönüşmesi konusunda yazdıkları, görüşleri üzerine bir çalışma yapılmamıştır. Bir ekol olarak geliştirmeye çalıştığı enerjetizm ve diyalektik, onun tarihi olaylara bakış metodunda önemli birer vasıta. Ona göre, bütün tarihî olayların meydana gelişinde enerji/kudret mühim rol oynar. Namdar Rahmi devrim süreçlerinin diyalektiğini yazılarında analiz etmiştir. Türk modernleşme tarihine diyalektik bakışında tez eski olandır ve bununla Osmanlı kurumları kastedilir. Antitez eski kurumların yanında, onlarla mücadele halindeki yeni kurumları ve gelişmeleri temsil eder. Sentez ise ulaşılan Cumhuriyet ve inkılaplardır. Yazılarında sosyal determinist, bazen pozitivist bir bakış açısı mevcuttur. Cemiyetlerin tarih içinde geçirdiği evreleri incelerken üç hal kanununa itibar ettiği görülmektedir. Ona göre, sosyal oluşlar ve devrimler, kahramanların eseri değil, kahramanlar sosyal oluşların ve devrimlerin eseridir. Cumhuriyet ve

inkılapların lideri Atatürk'tür. Türk topraklarını sömürgeleştirilmekten ve parçalanmaktan kurtaran odur. Atatürk tarihin kaydettiği eşsiz bir kahramandır. Millet egemenliğine dayanan Cumhuriyet onun eseridir. Yapay bir kimlik olan Osmanlılık, Atatürk ile yerini, kurulan yeni devlette Türk kavramına/ismine bırakmıştır. Osmanlılık, Cumhuriyet, laiklik, inkılapçılık, Türk dilinin sadeleşmesi, inkılabın ilham kaynakları Namık Kemal ve Ziya Gökalp, Cumhuriyet gençliği özellikle ele aldığı konulardır. Cumhuriyetin onuncu yılında yazdığı destanda bütün inkılaplardan övgü ile bahsetmiş, Atatürk'e minnet duygularını ifade etmiştir. Devlet, memleket, millet ve cumhuriyet ülküsüne sahip olması gereken Türk gençliğine, Atatürk'ün izinden gitmesi gerektiğini hatırlatmıştır.

Anahtar Kelimeler: Namdar Rahmi Karatay, Türk İnkılabı, Cumhuriyet, Dilde Sadeleşme, İnkılapçılık.

ABSTRACT

ARIKAN, Mustafa, **Namdar Rahmi Karatay and his Perspective on the Turkish Revolution**, CTAD, Year 22, Issue 44 (Spring 2026), pp. 229-260.

Namdar Rahmi Karatay (24 November 1896 - 26 August 1953) was a significant intellectual who lived through both the Constitutional and Republican periods, known as a philosopher, thinker, satirical poet, teacher, and administrator in the Turkish Hearths (Türk Ocakları) and People's Houses. He possessed a rich literary life. However, no comprehensive study has been conducted on his writings and ideas regarding the transformation of modernization movements into a revolution under the leadership of Atatürk, spanning from the Ottoman Empire to the Republic. The concepts of energetism and dialectics, which he sought to develop into a school of thought, were crucial in his methodological approach to historical events. According to him, energy/power played a decisive role in the emergence of all historical events. In his writings, Namdar Rahmi analyzed the dialectics of revolutionary processes. In his dialectical interpretation of Turkish modernization history, the thesis represented the old order, namely the Ottoman institutions. The antithesis stood for the new institutions and developments that emerged in opposition to the old. The synthesis was achieved in the form of the Republic and its revolutions. His outlook contained elements of social determinism, at times leaning toward positivism. In examining the stages societies undergo throughout history, it is evident that he adhered to the "law of three stages." For him, social formations and revolutions were not the creations of heroes; rather, heroes were the products of social formations and revolutions. The leader of the Republic and the revolutions was Atatürk, who saved Turkish lands from colonization and partition. He was an unparalleled hero in the annals of history. The Republic, founded on national sovereignty, was his achievement. The artificial identity of "Ottomanism" gave way to the name and concept of the "Turk" in the new state established by Atatürk. Among the topics he especially addressed were Ottomanism, the Republic, laicism, reformism, the simplification of the Turkish language, the intellectual

inspirations of the revolution such as Namık Kemal and Ziya Gökalp, and the Republic's youth. In the epic he composed on the tenth anniversary of the Republic, he praised all the reforms and expressed his gratitude to Atatürk. He reminded Turkish youth - who should be devoted to the ideals of the state, the homeland, the nation, and the Republic - that they must follow in Atatürk's footsteps.

Keywords: Namdar Rahmi Karatay, Turkish Revolution, Republic, Simplification of the Turkish Language, Reformism.

Giriş

Namdar Rahmi Karatay tarihin yarı-gölgesinde kalmış önemli bir şahsiyettir. O daha ziyade 1952 yılında yayımlanan *Geçti Bor'un Pazarı* nakaratlı hicvi ve bu adı taşıyan kitabında (1954) toplanan diğer hiciv şiirleri ile tanınmıştır. Bir diğer öne çıkan vasfı, Enerjetizm felsefesini arkadaşı Naci Fikret (Baştak) ile birlikte *Konya Enerjetizm Felsefe Okulu*¹ haline getirme çalışmalarıdır. Hakkında yazılanlar daha ziyade bu iki konuda toplanmaktadır. Ama o, aynı zamanda bir fikir adamı, Türk Ocağı ve Halkevleri gibi Türk inkılabı ile doğrudan ilgili kurumlarda yönetici, dergi idarecisi, eğitimci, halk bilimci gibi özellikleri de haizdir.

Ölümünden sonra Konya basınında hakkında yazılanların en dikkat çekicileri Hamdi Ragıp Atademir'e² aittir. Onun Konya ve ülke için taşıdığı değer³ üzerinde durmuş ve *Namdar ve Destanları* adlı dizi yazıda,⁴ bugüne kadar onunla ilgili yazılmış en kıymetli sosyo-psikolojik tespitleri yapmıştır.

Namdar Rahmi Karatay'ın hayatı ve eserlerine bütünüyle bakan ilk araştırmayı Birinci yapmış⁵; yazdığı iki makaleyi *Tarih Yolunda Tanındıklarım*'da bir araya getirmiştir.⁶ Birinci'nin bu makaleleri, daha sonra yapılan araştırmaların vazgeçilmez kaynağı olmuştur. Karatay hakkında bugüne kadar yapılan en geniş çalışma Çandır'a aittir.⁷ *Namdar Rahmi Karatay ve Hiciv Şiirleri* bir edebiyat

¹ Muammer Muşta, *Konya Enerjetizm Felsefe Okulu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

² Mustafa Arıkan, *Hamdi Ragıp Atademir: Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

³ Hamdi Ragıp Atademir, "Namdar Rahmi Karatay", *Yeni Konya*, 3-4 Eylül 1953.

⁴ Hamdi Ragıp Atademir, "Namdar ve Destanları", *Yeni Konya*, 24 Aralık 1953 – 5 Ocak 1954.

⁵ Ali Birinci, "Namdar Rahmi Karatay'ın Hikâyesi", *Türk Yurdu*, Cilt 32, Sayı 300, Ağustos 2012.; Ali Birinci, "Namdar Rahmi Karatay'ın Hikâyesi", *Türk Yurdu*, Cilt 32, Sayı 301, Eylül 2012.

⁶ Ali Birinci, *Tarih Yolunda Tanındıklarım*, Hitabevi Yayınları, Ankara, 2016.

⁷ Kazım Çandır, *Namdar Rahmi Karatay ve Hiciv Şiirleri*, İhlamur Yayınları, İstanbul, 2022.

çalışmasıdır. Onun hicivleri bazen bütünüyle⁸ bazen de tek bir şiiri⁹ ele alınarak incelenmiştir.

Düşünce tarihçisi Ülken, değerli eseri *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*’nde Enerjetizm (Konya Felsefi Okulu) bahsinde ona ve arkadaşı Naci Fikret’e (Baştak) özel bir yer ayırmıştır. Erdem, bir tebliğinde onun felsefi düşüncelerinin değerlendirmesini yapmıştır.¹⁰ Türk felsefe tarihi bakımından onun dikkat çeken bir başka yönü, Türkiye’deki ilk felsefe sözlüklerinden *Felsefi Meslekler Vokabüleri*’ni yazmış olmasıdır.¹¹

Tarih araştırması olarak *Millî Mücadele Döneminde Konya Öğretmenleri*’nde ona da müstakil bir yer ayrılmıştır.¹² Çandır kitabında onun tarih ile ilgili yazılarından bahsetmiş, bazılarının kısa özetlerini vermiştir.¹³

Bu araştırma, Namdar Rahmi Karatay ile ilgili çalışmalarda bir boşluk olarak görülen, onun Türk inkılabı üzerine görüşlerini tespit etmek ve değerlendirmek maksadını taşımaktadır. Çalışmayı önemli hale getirecek bir başka husus, onun Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerini yaşamış, üstlendiği vazifeler ve yazıları ile Türk inkılabının destekçisi bir şahsiyet olmasıdır.

Namdar Rahmi Karatay’ın Kısa Hayat Hikâyesi

Namdar Rahmi aslen Konyalıdır. Babası Mehmet Rahmi Efendi, annesi Hanife Hanım’dır. Aile Fettahzadeler, Karataylar olarak da bilinmektedir. Ailenin ilk çocuğu olarak 24 Kasım 1896’da Kütahya’da dünyaya gelmiştir. Sadrettin Karatay¹⁴ ve Fatma Nigâr adlı iki kardeşi vardır.

İbtidaiye ve rüştiye tahsilini Kütahya’da yapan Namdar Rahmi, Konya’ya nakletmeleri sebebiyle 1912 yılında Konya İdadisini bitirmiştir. Konya Hukuk

⁸ Kazım Çandır, “Namdar Rahmi Karatay’ın ‘Geçti Bor’un Pazarı’nda Yer Alan Hiciv Şiirleri Üzerine Bazı Tahlil ve Tespitler”, *Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 23, 2022.

⁹ Kazım Çandır, “Namdar Rahmi Karatay’ın ‘Cumhuriyet Gençliğine’ Destanı Üzerinde Bir Araştırma”, Ed. G. Kara vd., *I. Uluslararası Türkiyat Kongresi Bildiri Tam Metin Kitabı*, 8–10 Haziran 2022, Çankırı: Türkiyat Enstitüsü Yayınları; Necati Tonga, “Kederli Bir Hayatın Muhasebesi: Namdar Rahmi Karatay ve Poker Destanı”, Ed. E. G. Naskali, *Kumar Kitabı*, İstanbul, 2020.

¹⁰ Hüsamettin Erdem, “Konya’nın Son Döneminde Bir Düşünce Adamı: Namdar Rahmi Karatay ve Felsefesi”, H. Eren (Ed.), *İslâm Medeniyetinde Konya Uluslararası Sempozyum Tebliğleri*, IRCICA Yayınları, İstanbul, 2018.

¹¹ Namdar Rahmi Karatay, *Felsefi Meslekler Vokabüleri*, Doğan Matbaası, Afyon, 1932.

¹² Caner Arabacı, *Millî Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri*, Damla Yayınları, Konya, 1991, s. 146-160.

¹³ Çandır, *Namdar Rahmi Karatay*, s. 136-144.

¹⁴ Birinci, *age.*, s. 227-235.

Mektebi ve Konya'da bulunan Fransız Mektebinde de bir müddet talebeliği vardır. Konya Darümuallimin Mektebinden diploma almış ve erken yaşta öğretmenliğe başlamıştır. Avrupa'ya tahsil için gönderilmiş,¹⁵ 1925 Mart'ında gittiği Sorbon Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde üç yıl Psikoloji tahsili yapmış ve Ağustos 1928'de ülkesine geri dönmüştür.¹⁶

Namdar Rahmi 16 Kasım 1914'te on altı yaşında başladığı meslek hayatını 28 Ekim 1950'de Fatih Millet Kütüphanesindeki vazifesi ile tamamlamıştır.¹⁷ Konya, Afyonkarahisar, Bursa, Ankara ve İstanbul onun öğretmenlik vazifesi aldığı yerlerdir. Tarih, Coğrafya, Türkçe, Felsefe, İçtimaiyat (Sosyoloji) dersleri okutmuş bir öğretmendir.¹⁸ Onun en uzun öğretmenlik hayatı Bursa Erkek Lisesi Felsefe muallimliği olarak (1 Eylül 1930-22 Nisan 1942)¹⁹ geçmiştir.

Konya'da iken Balarısı dergisindeki bir yazısı sebebiyle görevden uzaklaştırılmış olmak onun için hayal kırıklığıdır. Birinci Türk Dili Kurultayı'na katılan ve burada Atatürk'ün de dikkatini çeken Namdar Rahmi'nin ikinci kurultaya davet edilmemesi ve bu tarihlerde kaleme aldığı hicivlerinin 1933'te yayınlanmaya başlaması, bu şiirlere nazireler yazılması ve kendi yazmadığı şiirlerin de onun zannedilmesi sebebiyle "*mücrim gibi takip edilmiş*" ve bu takip 1942'ye kadar sürmüştür. "...o dost, kardeş, arkadaş diye candan bağlandığım kimseler yalancı, müfteri, riyakâr birer jurnalcı imişler."²⁰ sözleri, bir diğer hayal kırıklığının eseridir.

---

¹⁵ Namdar Rahmi'nin Fransa'ya birlikte gittiği talebeler arasında Cemil Sena (Ongun), Vildan (Aşir), Suat Hayri (Ürgüplü), Burhan Ümit (Toprak), Mehmet Naci (Ecer) de bulunmaktaydı. Bazı çalışmalarda Niğdeli Mehmet Naci Konyalı Naci Fikret Baştak ile karıştırılmış ve Baştak'ın da bahsedilen yıllarda Fransa'da yüksek tahsil yaptığı kaydedilmiştir. bk. Tonga, *age.*, s.305; Çandır, *age.*, s. 71; Namdar Rahmi Karatay, *Felsefi Meslekler Vokabülere*, (Haz. Recep Alpyağılı), İz Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 14. Bu yanlışın sebebi, Namdar Rahmi'nin Paris günlerini anlatırken yazdığı "*O strada çok aziz arkadaşım Naci -bugün Adana muallim mektebi müdürüdür-*" ifadesi olmalıdır. bk. Namdar Rahmi Karatay, *Paris Mektupları*, Berksoy Basımevi, İstanbul, 1952, s. 5. Yakın arkadaşı, yoldaşı Naci Fikret o yıllarda Konya'dadır ve Adana'da vazife almamıştır. bk. Arabacı, *age.*, s. 142.

¹⁶ Namdar ve arkadaşlarının tahsil safahatı bu hacimli belgeden takip edilebilmektedir. Bu belgeden, Namdar Rahmi konusunda seminer ödevi hazırlayan talebem Şerife Cengiz sayesinde haberdar oldum ve belgeyi lütfetti. Kendisine teşekkür ederim. bk. *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşinleri Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Arşivi (BCA)*,180-9-0-0/44-229-2.

¹⁷ Birinci, *age.*, s. 195.

¹⁸ *age.*, s. 195-197.

¹⁹ *age.*, s. 199. Ali Birinci'nin, makalelerinde Namdar Rahmi'nin aldığı görevleri başlangıç ve bitiş tarihi ile verebilmesi, onun Emekli Sandığı Arşivindeki sicil dosyasını görebildiğini göstermektedir. Maalesef bugün bu imkândan biyografi yazarları mahrum bulunmaktadır. Ümidimiz kısa sürede bu yasağın kaldırılması ve ilgili yasal düzenlemenin yapılmasıdır.

²⁰ Namdar Rahmi Karatay, *Geçti Bor'un Pazarı*, Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik Yayınları, Ankara, 1954, s. 13.

Öğretmenliğinin son yılları rahatsızlıklarının da başladığı dönemdir. Fatih Millet Kütüphanesine nakledilmiş ve 7 Şubat 1952 tarihinde emekli olmuştur.²¹

Namdar Rahmi Karatay 1939'da Bursa'da öğretmen Fatma Süeda Hanım ile evlenmiş, bu evlilikten Ali Başak ve Zehra Yeşim adlı iki çocuğu olmuştur.²² Haziran 1953'te İstanbul'dan İzmir'e taşınan Karatay, 26 Ağustos 1953 tarihinde elli yedi yaşında vefat etmiştir.²³

Karatay'ın yazı hayatı çok genç yaşlarda başlamıştır. Daha idadi yıllarında talebelerin çıkardığı *Ufke-i Atı*'de ilk yazısını yayınlar ve bu başlangıçta okulda tanıştığı Naci Fikret'in önemli tesiri vardır. Yine Konya'da talebelerin çıkardığı *Şibap*'ta ilk şiirleri görülür. Memleketindeki bereketli yazı hayatı *Babalık*, *Türk Sözü*, *Ocak*, *Yeni Fikir*, *Resimli Zaman*, *Kervan*, *Terbiye Postası*, *Selçuk* ve *Konya*'da devam eder.²⁴ Afyonkarahisar'da *Nur*, *Ankara*'da *Anadolu Terbiye Mecmuası*, *Gerçek Yolu*, *Ar*, İstanbul'da *Milli Mecmua* ve *Türk Yurdu*'nda yazı ve şiirleri neşredilir.²⁵

Konya Türk Ocağı dergisi *Ocak* ve Bursa Halkevi tarafından neşredilen *Uludağ* dergilerinin yazı işleri müdürlüğü görevini yürütmüş ve bu dergilerde çeşitli konularda yazmış, Millî Mücadele sonrası Afyon'da Türk Ocağının kurucu başkanlığını üstlenmiştir.²⁶

Onun Türk inkılabına bakışına dair düşüncelerinin tespit edilebileceği en önemli kaynak *Uludağ*'da yayınlanan yazıları ve şiirleridir. Buna *Ocak* ve *Nur* da eklenebilir. Ayrıca bu konuda kitaplarından, yazdığı önsözlerden de istifade edilebilmektedir. Kitapları, yayınlanma sırasına göre *Felsefi Meslekler Vokabüleri*,²⁷

---

²¹ Birinci, *age.*, s. 201.

²² Oğlu Ali Başak Karatay felsefe profesörüdür ve Boğaziçi Üniversitesinden emekli olmuştur. Geline Prof. Dr. Canan Karatay ise Türkiye'de beslenme tavsiyeleri ile tanınmış bir akademisyendir.

²³ Karatay, *age.*, s. 15.

²⁴ Konya'da çıkan dergi ve gazeteler hakkında bilgi için bk. Caner Arabacı, Bünyamin Ayhan vd., *Konya Basın Tarihi*, Palet Yayınları, Konya 2008.

²⁵ Birinci, *age.*, s. 203-204.

²⁶ Yusuf İlgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", *Türk Yurdu*, Cilt 31, Sayı 282, Şubat 2011, s. 198.

²⁷ Karatay, *Felsefi Meslekler Vokabüleri*.

Namık Kemal ve İdealizmi Sosyoloji ve Psikoloji Bakımından Bir Etüt,²⁸ *Yazma Dersleri*,²⁹ *Kitaplarının Hikâyesi*³⁰ *Paris Mektupları*³¹ ve *Geçti Bor'un Pazarı*'dır.³²

Başta ailesi olmak üzere İkinci Meşrutiyet dönemi Konya'sının zengin sayılabilecek kültür vasatının, Konya Türk Ocağı çevresinde toplanan münevver camianın, *Kitaplarının Hikâyesi*'nin son kısımlarında kendilerinden bahsettiği arkadaş çevresi ve hocalarının; Naci Fikret, Yalvaçlı Ali Ragıp (Kut), Elazığlı Mehmet Nuri (Gençosman), Mehmet Muhlis (Koner), Mümtaz Bahri (Koru) özellikle Rasim Haşmet ve Hüseyin Kâmi'nin yetişmesindeki tesirleri de mühimdir.

Onun hayatına dair yapılan araştırmalarda temas edilmeyen hususlardan birisi siyaset ile doğrudan alakasıdır. Namdar Rahmi 1931 genel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Fırkasından (CHF) aday olmuş³³ fakat seçilebilecek bir sırada yer alamamıştır.³⁴ CHF'nin bu dönemde memleketi Konya'daki bazı faaliyetlerine de iştirak etmiştir.³⁵

İnkılâba Bakışta İki Önemli Vasıta: Enerjetizm ve Diyalektik

Namdar Rahmi'nin yazı ve bununla birlikte yürüyecek fikir hayatı 15-16 yaşlarında başlamış ve felsefede bir ekol olmaya çalışacakları Enerjetizm'e dair düşüncelerini de yine yirmili yaşların başında inşaaya koyulmuştur. Naci Fikret'in kurucusu olduğu *Yeni Fikir*'in,³⁶ onunla birlikte en önemli yazardır. 1925-1929 yılları arasında 51 sayı³⁷ yayınlanan derginin çok zengin bir yazı kadrosu vardır. Konya entelektüel hayatının neredeyse bütün isimlerini burada görmek

²⁸ Namdar Rahmi Karatay, *Namık Kemal ve İdealizmi: Sosyoloji ve Psikoloji Bakımından Bir Etüt*, Vilayet Matbaası, Bursa, 1941.

²⁹ Namdar Rahmi Karatay, *Yazma Dersleri*, Maarif Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1945.

³⁰ Namdar Rahmi Karatay, *Kitaplarının Hikâyesi*, Berksoy Basımevi, İstanbul, 1952.

³¹ Karatay, *Paris Mektupları*, Berksoy Basımevi, İstanbul, 1952.

³² Namdar Rahmi Karatay, *Geçti Bor'un Pazarı*, Yenilik Matbaası, İstanbul, 1952.

³³ *Akşam*, 24 Mart 1931, s. 2.

³⁴ Bursa'dan bu seçimlerde dokuz milletvekili çıkmıştır.

³⁵ *Hakimiyet-i Milliye*, 23 Birincikanun 1932, s. 5.

³⁶ Abdülkerim Saka, "Konya Enerjetizm Felsefe Okulu, Naci Fikret Başta ve Yeni Fikir'de Yer Alan Yazıları", *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 14, s 700-703.

³⁷ Muşta, *age.*, s. 23.; Gülben Üzümcü, *Yeni Fikir Mecmuasının Tablîli Fibrîsti, İncelenmesi ve Seçilmiş Metinler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 16-17. Dergi bazı kaynaklarda 42, bazen de 48 sayı çıkmış olarak gösterilmektedir. Bunun sebebi, 43. sayıdan itibaren yeni harfler ile yayınlanması sebebiyle Milli Kütüphanede eski harfli 42 sayının dijital kayıtlarının görünmesi ya da bazı sayıların birleştirilmiş olarak çıkmasıdır.

mümkündür. Dergide yazıların ağırlıklı kısmı felsefe ve özellikle Enerjetizm ile ilgilidir. Burada Naci Fikret ve Namdar Rahmi, Enerjetizmi geliştirmeye/genişletmeye çalışmışlardır. Enerjetizmin ne olduğu ve fikirlerinin kısaca izahı şöyle yapılabilir:

Enerjetizm, fizik, kimya ve diğer hayata dair oluşların yanı sıra ruhi ve içtimai hadiseleri de enerji (kudret) kavramı ile izah etmeye çalışan anlayıştır. Termodinamikteki “*bütün fizikî hadiseler Mayor ve Carnot prensibi ile idare edilen kudret değişmelerinden ibarettir.*” fikrini esas almaktadır. Enerji/kudret, zaman ve mekân dışında “*her çeşit olayda yegâne nicelik*” olarak kabul edilmektedir.³⁸ Enerjetizm’i 1900’lü yıllarda asıl kuran Alman kimyager Wilhelm Ostwald’dır. Ostwald bunu belirli bir alan için öngörmüştür ve materyalizme, yani maddeciliğe karşı bir tez olarak ileri sürmüştür. Namdar Rahmi ve Naci Fikret ise bunu bütüne, bütün bir varlık âlemine ircaya gayret etmişler, kâinatta maddeten ve manen olan biten her şeyi enerjiye, tek bir sebebe dayandırmak istemişlerdir. Bu yönüyle maddeci, yani materyalist bir açıklama biçimi geliştirmişlerdir:³⁹

“Biz bu prensibi, olduğu gibi, psikolojik faaliyetlere de teşmil ettik, Dikkat, tedai, hüküm, muhakeme, hayal, icad ve ibda...ilah gibi her ruhi işleyiş mutlaka asabi kudretin yüksek bir tansiyondan aşağı bir tansiyona düşmesiyle mümkün olabilir... enerji bir boşanma sahası bulunduğu zaman en yüksek ruhi faaliyetler, hükümler, kararlar, icatlar meydana gelecektir. İşte idealler enerjinin ancak böyle yüksek bir düşmesiyle doğmaktadır.”

sözleri bu durumu izah etmektedir.

Enerji, aslında bir tansiyondur. O, boşlukta, sıfıra düşmüş bir kemiyet; ölçülebilen, azalıp çoğalabilen niceliktir. Enerjinin/kudretin kıymeti, gerginliğinin derecesine bağlıdır.⁴⁰ Namdar Rahmi’nin Carnot prensibini insan ilimleri alanına tatbik için yaptığı genelleştirme felsefede bir yeniliktir. Bu çaba Ülken tarafından takdirle karşılanmış, ortaya konan düşüncenin tenkidi de yapmıştır.⁴¹

Tarihî ve sosyal olayların anlatımında, analizinde onun sıkça başvurduğu bir başka enstrüman diyalektiktir. “*Akıl yürütme yoluyla araştırma ve doğrulara ulaşma yöntemi*” kabul edilen diyalektiğin felsefe tarihi boyunca farklı anlamlar kazandığı görülmektedir. Tez, antitez ve sentezi diyalektik bir akıl yürütme ya da argümanın yapısının genel ifadesi olarak gören Alman filozof Fichte’tir. Diyalektiğe çeşitlilik ve daha derin bir anlam kazandıran Hegel’de “*diyalektik bir düşünce ya da gerçek bir*

³⁸ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Nobel Yayınları, Ankara, 2013, s. 118.

³⁹ Karatay, *Namık Kemal ve İdealizmi*, s. 17.

⁴⁰ Namdar Rahmi Karatay, “Hürriyet ve Esaret”, *Uludağ*, Cilt 38, Ağustos 1941, s. 5.

⁴¹ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, İstanbul, 1994, s. 423-427.

şeyi önce zorunlu olarak karşıtma (ya da çelişigine) dönüştüren ve daha sonra onların her ikisini birden içeren bir senteze (ya da birliğe) götüren sürece karşılık” gelmektedir.⁴² Karatay’da tez ve antitez eski ve yeni, sentez ise tekâmül; daha geniş anlamda ulaşılan inkılabın ifadesi olmaktadır. O hem inkılap hem de devrim kelimelerini aynı anlamda kullanır.

Devrim Diyalektiği

Devrim Diyalektiği, Karatay’ın Bursa Halkevi Dergisi *Uludağ*’da Mayıs 1940-Mayıs 1941 tarihleri arasında çıkmış altı yazısının başlığıdır. O burada, tarihteki değişim süreçlerinin bir analizini yapmaktadır. Cansızlar aleminde olduğu gibi canlılar âleminde de hükmünü icra eden bir oluş ve devrim kanununun, milletlerin ve cemiyetlerin hayatında da hâkim varlığı kabul edilmektedir. Cemiyetler⁴³ sürekli bir değişim içindedirler. Cemiyetin kendi içinden gelen bir hareket ve dinamizm, onu sürekli yıkıp yapmaktadır. Her devirde bir *yıkılma* tezi ile bir *yapılma* antitezi hükmünü icra etmektedir. Cemiyetlerin hayatı da bir yıkılma ve yapılma sentezinden ibarettir.⁴⁴ Her devirde bir eski-yeni savaşı vardır. Karatay, değişimin izahında sözü enerji/kudret kavramına getirir ve izahını onunla yapar: “Bu alemin esas unsuru dinamik bir mahiyeti haiz olan enerjidir. Maddeyi de, fikri de doğuran ve yoğuran odur. Madde onun oluşunun bir görünüşü, fikir aynı oluşun bir başka fonksiyonudur. Bunun için madde aleminde de, fikir aleminde de her zaman aynı enerjinin diyalektiği hakimdir.”⁴⁵ Devrimlerin oluşu daima buhranlar doğurur; eski kıymetler sistemi yerini yeni kıymetler sistemine bırakmamak için mücadele eder.⁴⁶

Cemiyetlerin ruhunu oluşturan ideolojiler değişirken eskinin direnci ile yeninin hamleleri arasında sürekli bir savaş vardır. Bu tarihî diyalektiği kavrayabilmek için ilmî zihniyete sahip olmak gerekmektedir. Burada geniş bir sosyoloji bilgisine dayanan kuvvetli bir tarih felsefesi yapmak lazımdır. Yeni oluşan ideoloji taraftarları eski sistemi, cemiyetin hangi kesimi, hangi kurumlar olursa olsun menfaatlerini kaybetmek istemeyenler olarak görürler. Bunlar “örümceke kafalar”dır. Eskiler ise, benzer bir bakışla yenileri “aptal, züppe, veya serseri birtakım zıppıklar” ve maksatları kötülük olan, mukaddesat karşıtları, “ablaksız, dinsiz” sayarlar. Zamanla oluşan yeni şartlar, tarihî akışın başka bir yöne

⁴² Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2005, s. 509-511.

⁴³ Namdar Rahmi Karatay yazılarında bazen cemiyet bazen de onun yerine sosyete kavramlarını kullanmaktadır.

⁴⁴ Namdar Rahmi Karatay, “Devrim Diyalektiği I”, *Uludağ*, Cilt 27, Mayıs 1940, s. 2.

⁴⁵ Karatay, agm., s. 3.

⁴⁶ Aynı yer.

çevrilmesini mecbur eder. Bu durum cemiyette bir anaför yaratır. Yaşama liyakatini kaybetmiş eski, yeniler karşısında varlığını korumak için direnir.⁴⁷

Sosyal hadiselerin oluşunda mutlak bir determinizmi kabul etmek; tarihteki tüm olgu ve olayları mutlak olarak sebeplere bağlamak insanı fatalizme, kaderci bir anlayışa götürebilir. Bu katı bir determinist anlayışın eseridir. Tarihi olayları kesin kanunlara bağlamak mümkün değildir ama hiçbir zaman “*bir sosyal oluş nizamının*” varlığı inkâr edilemez. Sosyal ve tarihi oluşların gelişiminde bazı duraklamalar, yön değiştirmeler görülebilir. Bunlar imkanların enerjetik seviye farklılıklarının eseridir. Devrim savaşları eskinin direnci, yenin hayat bulma isteğinin, hamlelerinin sonucudur. Namdar Rahmi, cemiyetteki kıymet hükümlerinin değişmesinde “*üstün bir iradenin, yüksek bir şuurun değil, içtimai bir Otomatizmanın*” rolünü kabul eder. Böyle bir şuur, iradenin varlığını da buna bağlamak gerekir. “*Sosyal oluşlar ve devrimler, kabramanların eseri değil, kabramanlar sosyal oluşların ve devrimlerin eseridir.*”⁴⁸

Devrimlerin ortaya çıkışını sosyal bir otomatizme bağlayan Karatay, determinist anlayışı öncelemiş görünmektedir. İnsanların ve canlıların yeryüzüne çıkışlarını tabiat üstü bir iradenin eseri gibi gören teolojik teoriler ona göre tarihe karışmıştır. İnsan topluluklarının doğuşu, cemiyetin oluşumundaki rasyonalist (akılcı) ve volontarist (iradeci) açıklama biçimleri artık hükmünü kaybetmiştir.⁴⁹ İnsan topluluklarının oluşu, kendi bünyelerindeki *sosyal enerji* ve onun kendine has bir diyalektiği ile meydana gelir. Her topluluk uygun şartlar oluştuğunda sahip olduğu *enerjetik tansiyon* ile gelişir ve olgunlaşır. Sosyal enerjinin kendine has bir diyalektiği olduğunu Karatay, Türk toplumları ve başka milletler üzerinden örnekler ile izah eder. İnsan topluluklarının inanç ihtiyaçlarını Totemizm üzerinden açıklar.⁵⁰

Namdar Rahmi, ideolojileri değişmeyen cemiyetlerin tekâmül edemeyeceklerini ileri sürmektedir. İnsanlığın ilk devirlerinde cemiyetin ideolojisini meydana getiren kurum dindir ve diğer bütün kurumlar üzerinde belirleyicidir. Durkheim’ın totem dini, aşiret dini, aşiret birliklerinin oluşturduğu site dini, evrensel dinler tasnifini esas alarak;⁵¹ din ile sosyal bünye arasındaki ilişkiyi İslam üzerinden inceler. Arap toplumunda, Mekke’den önce yaşananlar Hz. Peygamber ve İslam’ın ortaya çıkışının şartlarını hazırlamıştır. Site dinini,

⁴⁷ Namdar Rahmi Karatay, “Devrim Diyalektiği II”, *Uludağ*, Cilt 28, Temmuz 1940, s. 1-3.

⁴⁸ Namdar Rahmi Karatay, “Devrim Diyalektiği III”, *Uludağ*, Cilt 29-30, İkinci Teşrin 1940, s. 2-4.

⁴⁹ Namdar Rahmi Karatay, “Devrim Diyalektiği IV”, *Uludağ*, Cilt 31, İkinci Kânun 1941, s. 1.

⁵⁰ Karatay, agm., s. 2-5.

⁵¹ Bu tasnif ve Namdar Rahmi’nin konuyu ele alış biçimi Comte’un üç hal yarasını hatırlatmaktadır. Anlattıkları *teolojik* ve *metafizik* dönemlere tekabül etmektedir.

bütün vasıflarıyla Hz. Muhammed'in yüksek şahsiyetinde teşekkül etmiş görür. Ona göre dini tekâmül ettiren sebepler, toplumdaki tekamüle bağlıdır. İslam dini, kuvvetli devlet teşkilatına dayanarak genişlemiştir. “Sosyal bakımdan din hadisesinde bir dini tesis edenlerin şahsiyeti” değil, cemiyetlerin yapısı daha mühimdir.⁵²

Bütün kaideleri tespit edilmiş, çerçevesi kesin olarak çizilmiş, arıtan ve temizleyen bir din olarak görünen Müslümanlık başlangıçta bu kesinliği göstermez. Bunun için asırların geçmesi gerekmiştir. Arap toplumunun yaşadığı kaynaşmanın, anaforun Kur'an muhtevasından takip edilebileceğini söyler. İslam'ı kabul etmeyenlerin gösterdiği direnç, “değişen nizamlarda hayatın, sosyetenin dinamik diyalektiğinden doğduğunu anlamayanlar” için söz konusudur.⁵³

Karatay, tarihte görülen eski ile yeni mücadelesinin, yeni lehine biteceğini belirtir: “... zaman zaman eskinin üstün geldiğini, galebe çaldığını zannettirecek manzaralar görülebilir, fakat cemiyetin bünyesinin hakiki ihtiyacından doğan yeni prensiplerin nihayet bir gün gelip hâkim olması mukadderdir. Bu hadise, sosyal determinizmin bir sonucudur.”⁵⁴

Osmanlı Devleti ve Osmanlı Kimliği

Namdar Rahmi Karatay, diyalektik bakışıyla tezi temsil eden eski ile antitezi temsil eden yeninin karşılaşmasını, mücadelesini 18. asrın ilk yarısına Lale Devrine kadar götürür. Yeni ruh, yeni hayat, yeni hamle; kıvamını, dayanıklılık ve katılığını henüz kaybetmemiş eski geleneklerin içinden ileride bir inkılabı dönüşecek yolculuğuna o vakit çıkmıştır.⁵⁵ Pozitif bir hayata geçiş bu devirde başlar, cemiyetin teokratik bünyesi yavaş yavaş sarsılır, maşeri vicdan gökten yere iner. Yeni hayatın etrafında yeni kıymetler sistemi belirir ve gittikçe olgunlaşır, bir içtümâi ruh oluşur. Eskiye muhafaza etmek isteyenler ile yeninin temsilcileri arasındaki çatışma ortaya çıkar.⁵⁶

Askeri sahada ortaya çıkan yenilik hareketleri, zamanla “devlet teşkilatında, teknik, kültür, ekonomi, sıhhat, bilgi, lisan, san'at ve edebiyat sahalarında birçok yeniliklerin kabul ve tatbik edilmekte ve yerleşmekte olduğunu” gösteren bir sürece dönüşür.⁵⁷ Batı-Osmanlı ilişkilerinin artması ile “asırlardan beri İslam medeniyeti kültürünün dini havası içinde kökleşmiş itiyatlarına gömülü yaşayan Osmanlı İmparatorluğu şiddetli birtakım

⁵² Namdar Rahmi Karatay, “Devrim Diyalektiği V”, *Uludağ*, Cilt 33, Mart 1941, s. 3-5.

⁵³ Namdar Rahmi Karatay, “Devrim Diyalektiği VI”, *Uludağ*, Cilt 35, Mayıs 1941, s. 1-3.

⁵⁴ Karatay, agm., s. 3.

⁵⁵ Karatay, *Namık Kemal ve İdealizmi*, s. 8.

⁵⁶ *age.*, s. 8-9.

⁵⁷ *age.*, s. 9.

anaforlar” yaşar.⁵⁸ Çarlık Rusya’nın baskıları, emperyalist Avrupa devletlerinin emperyalist politikaları ülkeyi güçten düşürmü; içteki milliyetçi hareketler Osmanlı topraklarını isyanlar coğrafyası haline getirmiştir. Osmanlı’nın uzun süredir devam eden gerileyişi “*her Osmanlı Türkün ruhunda bir itilme*” ve bir “*aşağılık duygusu kompleksi*” yaratmıştır.⁵⁹

Emperyalist Batı’nın parçalamaya ve sömürgeleştirmeye çalıştığı Osmanlı artık hasta adam olarak vasıflandırılmaktadır. Karatay bu tabirin nereden çıktığını araştırır ve kendi ifadesiyle, diplomasi dilinde Kırım savaşından önceki günlerde (1853) Rus çarı tarafından kullanıldığını tespit eder. O, bu tabirin daha önce de kullanıp kullanılmadığını sorgulamış ve Montesquieu’nun 1721’de yayınlanmış *İran Mektupları*’nda devlet hakkındaki aynı teşhis ve ifade ile orada da karşılaşmıştır.⁶⁰ Hasta adam olarak görülen devleti kendisi de “*bu hastalığın mahiyeti ve bir milleti gerileştiren amilleri araştırdıktan sonra çürümüş, koklaşmış, dalları ve gövdesi birtakım kurtlar tarafından kemirilerek hayat kuvveti sifra inmiş olan*” koca bir kütük gibi görür.⁶¹

Namdar Rahmi’nin kullandığı *Osmanlı Türk* ifadesi bir tepkinin eseri olarak görülmektedir. Türkçülük fikir hareketi mensubiyeti bazen onun şiir ve yazılarına yansımıştır. Mesela *Türklük ve Hilale* başlıklı şiirinde *Türklük, Turan, Kayhan, kin* gibi kavramlara yer verir. Hatta Birinci Dünya Savaşı’nın bitmesi isteğini ifade eden bir yazısında, yıkılan Çarlık Rusya’sının aradan çekilmesi ile Türk birliği/Turan’ın gerçek olabileceğini belirtir.⁶²

“*Osmanlılık Nedir?*” başlığı altında ele aldığı hususlar aslında bir kimlik sorgulamasıdır. Osmanlı kurucu hanedanının adıdır ve devlet de bu isimle anılmıştır. Genç Osmanlılar *Osmanlılık* adında aslında “*Türk gücünün tükenmez ar kaynağını*” görüyorlardı. Bu kendi benliğini olduğundan başka bir varlık olarak gören sapmaydı. Bu durum Bovarizmde ifadesini bulacak bir hayal/hakikat çatışması gibi durmaktadır. “*Kendi adının ortaya çıkacağı çağda ona yapmacık bir Osmanlı adı takıldı. Bu başlık ne bir ulusun, ne de bir budunun adıydı. Arnavut, Arap, Çerkes, Rum, Ermeni adları ortada kaldı, yalnız “Türk” adı ortadan kalktı ve*

⁵⁸ *age.*, s. 10.

⁵⁹ Aynı yer.

⁶⁰ Namdar Rahmi, “Hasta Adam”, *Taşınar*, Cilt 2, Sayı 24, Ekim 1934, s. 204-205; Kurgulanmış mektuplardan meydana gelen eserdeki 19. mektup hakikaten “*bu hasta adam*” tavsifi yer almaktadır ve Osmanlı Devleti için çok olumsuz tespitlerde bulunmaktadır. bk. Montesquieu, *İran Mektupları*, (Çev. B. Güven), İstanbul, 2020, s. 29-30. Aslında bu tespitler İranlı Özbek’in arkadaşı Rüstem’e yazdığı mektuptaki kendi görüşleri değil, Bir Batılı düşünür olarak yazarınkilirdir.

⁶¹ Namdar Rahmi, *agm.*, s. 204.

⁶² Namdar Rahmi, “Sulh”, *Türk Sözü*, 6 Mart 1918, s. 1-2.

aşağılaştırıldı.” Osmanlı adının, özü bakımından hiçbir realitesi yoktu. Türklük uygun zemin bulmuş bir fidan gibi yeşerdi ve büyüdü. Atatürk’ün önderliğinde, büyük savaş sonrasında verilen mücadele ile Türkiye Cumhuriyeti doğdu, Türk adı devletin de adı oldu. Çünkü *“Türklük, yalnız bir kuru anlam, yapmacık bir genel öke değil, kökü acun taribinin derinliklerinde gömülü bir canlı vaka, ‘realite’dir.”*⁶³

İnkılabın Lideri Atatürk

Namdar Rahmi kahramanları, sosyal oluşlar ve devrimlerin eseri olarak görmektedir.⁶⁴ Milletleri sevk ve idare eden milli iradenin seyri sosyal determinizmin eseridir ve bunun kanunları da tam olarak tespit edilemez. Bu durumun yarattığı enerji ki buna millî vicdan veya kolektif ruh da denilebilir, ne kadar yüksek bir gerilime sahipse onun yaratacağı kahraman da o kadar büyük bir şahsiyet halini alır. *“İşte Atatürk, İstiklâl harbi sıralarında Türklerin rubundaki yüksek gerilimin yarattığı şahsiyettir.”*⁶⁵ Namık Kemal ve İdealizmi adlı eserinde büyük adamlar sosyolojisi denilebilecek bir biçimde yukarıdaki tespitinin izahlarını yapar. Onun ifadesi ile *“Sinirleri gerilen, enerjileri büyük bir taziyik altında kıvrılan bütün Türklerin rubunda muhayyilelerinin kuvveti ve genişliği nisbetinde, birtakım fikirler dönüp doluyor, arzu ve ümit radyasyonları dalgalanıyordu. İctimai rubun bu büyük ızdırabı elbette büyük bir kahraman doğuracaktı. Bu kahraman ‘Mustafa Kemal’ oldu.”*⁶⁶

İnkılabın sebeplerinin oluştuğu tarihi süreç, Osmanlı-Türk modernleşmesi bir tarihi şahsiyetin doğuşunu hazırlamaktadır: *“Atatürk 18inci asrın başlarında Lâle devrinde doğmuş, Selim III ve Mahmud II devrilerinde ilk gençliğini, Tanzimatın ilânile delikanlılığını idrâk etmiş, ikinci Meşrutiyette bayat ve faaliyet sahasına geçmiş, Anafartalarda varlığını göstermiş, İstiklâl harbi ve Cumhuriyet devirlerinde ise bütün kemalile dünyanın gözünü kamaştırmıştır.”*⁶⁷ Tarihin en eski devirlerinden beri yaşayan Türk milletinin benliğinde uyuşmuş haldeki şuurun uyanışı bir mucizedir ve bu mucizenin adı Atatürk’tür. Söz konusu milli şuur Atatürk’te tecelli etmiştir. Atatürk için ortaya konulan vasıflar da yetersiz ve birtakım klişelerden ibarettir. O sadece bir cumhurbaşkanı, bir diktatör, bir lider, bir peygamber elbette değildir. *“O, bizzet bir millettir, Türk milletinin kendisidir. Bütün duyguları, bütün düşünceleri, kendi geniş ve derin tarihimizin şuru, geçen sonsuz asırları ve geleceksiz nihayetsiz devirlerle Türk milletinin şahıslamasıdır.”*⁶⁸ Karatay, Atatürk’ü bir mucize olarak görür ve

⁶³ Namdar Karatay, “Osmanlılık Nedir?”, *Uludağ*, Cilt 1, İkinci Kânun 1935, s. 15-29.

⁶⁴ Karatay, “Devrim Diyalektiği III”, s. 4.

⁶⁵ Namdar Karatay, “Atatürk’ün Ölümü Ne Demektir?”, *Uludağ*, Cilt 41, Son Teşrin 1941, s. 4.

⁶⁶ Karatay, *Namık Kemal ve İdealizmi*, s. 6-7.

⁶⁷ Karatay, “Atatürk’ün Ölümü Ne Demektir?”, s. 3.

⁶⁸ Namdar Rahmi Karatay, “Cumhuriyet ve Atatürk”, *Uludağ*, Cilt 18, Birinci Teşrin 1938, s. 5.

bunu, onun felsefi değer taşıdığını belirttiği “*İki Mustafa Kemal vardır: Biri fani olan Ben, öteki ebedi olan Millet.*” sözüne bağlar.⁶⁹ Kurultayda yaptığı konuşmada Eflatun’un *Cumhuriyet* adlı eseri için talebesi Deliko’ya söylediği “...*bu bir hakikattir. Krallar feylesof, feylesoflar da kral olmalıdır.*” sözünü hatırlatır. Türk milleti, Eflatun’un hayal ettiği saadete nail olmuştur; bu Atatürk’tür.⁷⁰

Fars Mektupları’nda 1721’de bahsedilen fetih ve fatih hadisesi bir kehanettir. Bu satırların yazılmasının üzerinden tam iki yüz yıl geçtikten sonra Türkiye toprakları büyük bir fatihin zaferlerine sahne olmuştur. “*Fakat Monteskiyo’nun asla keşf ve tahmin edemediği bir şey varsa yine bu fatihin Türk milletinin kendisi olduğu ve başbuğunun da kendi içinden doğduğudur.*”⁷¹ Atatürk, Türk milletinin başbuğudur.

Kasım 1938 ve hemen sonrasındaki yazılarında ondaki Atatürk sevgisinin ve yaşadığı üzüntünün izleri görülmektedir. Kendi üzüntüsünü bütün Türk milletinin de yaşadığını belirtir. On yedi milyon insan; küçük çocuklardan ak saçlı yaşlılara kadar herkes içi sızlayarak ve hıçkırarak şöyle düşünmektedir: “*Türk varlığının, Türk kuvvet ve iradesinin şablanmış bir ifadesi olan (Atatürk) artık bugün aramızda yaşamıyor. Tabiatın hiçbir kuvvetile, beşeriyetin hiçbir kahramanile mukayese edilemeyen o harikalar harikası insan artık yok oldu.*”⁷² Aslında o, bu konuda yazılmış bir sonraki yazısında bu düşünceyi tekdüzeltmekte, düzeltmektedir.⁷³ Çünkü o, Türk milleti olarak yaşayacaktır. Namdar Rahmi’ye göre Atatürk ülkeyi aydınlatan bir ışıktı. Onun varlığının kendine has, esrarengiz bir radyasyonu vardı. Bu radyasyon, onun şahsında Türk milletinin toplanmış enerji ve iradesiydi, bütün yurda hatta sınırlar ötesine yayılmaktaydı.⁷⁴ Fizikî olarak Atatürk’ün tasvirini de yapan Karatay adeta bir ilah resmetmektedir. O bazen Oğuz Destanından bir kahraman, Gordion düğümünü bir kılıç darbesi ile kesip atan İskender gibidir. Zamana hükmetmiştir. Vatani baştan başa harekete geçirmiş; yüksek deha ve iradesi ile planladıkları ol deyince gerçek olmuştur. On beş yıl önceki Türkiye ile bugünkü artık çok farklıdır. “*O hakiki Türk rönesansının büyük kurucusudur... Türk enerjisine medeniyet yarışında birinciliği kazanacak bir hız...*” vermiştir. O bütün bu

⁶⁹ Aynı yer.

⁷⁰ Maarif Vekâleti, *Birinci Türk Dil Kurultayı*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s. 306-307.

⁷¹ Namdar Rahmi, “Hasta Adam”, s. 206-207.

⁷² Namdar Rahmi Karatay, “Biz İnsanlığın En Büyük Harikasını Gördük”, *Uludağ*, Cilt 19, Birinci Kânun 1938, s. 29.

⁷³ Karatay, “Cumhuriyet ve Atatürk”, s. 29-30.

⁷⁴ Karatay, “Biz İnsanlığın En...”, s. 29-30.

yaptıkları ile Türk tarihinin büyük kahramanı olmuş, “kendisine ezelle ebet arasında dünyanın en büyük lâhdini” yapmıştır.⁷⁵

Millet Egemenliği ve Cumhuriyet

Egemenlik ve cumhuriyet konusu üzerinde duran Karatay, müessir bir unsur olarak *ideoloji* kavramını öne çıkarır. Tarih içinde her devrin ve cemiyet aşamalarının zihni ve manevi yapısı, o günün ihtiyaçlarına cevap verecek, şartlarına uygun bir ideolojiyi gerekli kılar. İdeolojiler, cemiyetlerin hayat kaynaklarıdır. Cemiyetin gücü, ideolojisi ile morfolojik yapısı arasındaki uyum ile orantılıdır. “İdeoloji bir devrin karakterini teşkil eden kıymet hükümlerinin topu olarak ifade etmek mümkündür. Bu kıymet hükümleri bütün canlılığı ile yaşarken realite hükümleri kadar objektiftir.”⁷⁶ Klan devrinde totemlerde karşımıza çıkan inanç sembolleri, metafizik devrin ilahi bir kaynağa dayandırılan egemenlik anlayışı, müspet ilimler ile siyasi otoriteyi de göklerden yere indirmiş, dünyevileştirmiştir.⁷⁷

Devlet ve fert antagonisi, birbirinin muhalifi ya da asıl karakterin zıddı olarak görülen bu iki unsur arasındaki münasebet tarih boyunca birçok düşünür tarafından tartışılmıştır. Eflatun 2333 yıl önce cemiyetler için en uygun idarenin cumhuriyet olduğunu vazetmesine rağmen, esirliği bir mecburiyet olarak görmektedir. Mutlakiyetçiliğe, kısıtlanamayan monarşik güce karşı çıkış ve nefret ancak on dokuzuncu asır Fransa’sında görülür. Montesquieu’nun *Kanunların Rubu*’nda anlattığı sıkı ve aşırı bir mutlakiyettir.⁷⁸ Mutlakiyet yönetiminde tavır ve tarz ne olursa olsun, müdafaa edilemez. Fertleri reşit ve medeni bir cemiyet: “...biçzerat kendi sinesinde fıskıran kudretin tasarrufuna kendisinden başka hiçbir kimseyi salâhiyetli görmez. Onun velayet ve vesayete ihtiyacı yoktur. Böyle mütekamil bir cemiyet bu kudreti yine kendisi kullanır, kendisi olgunlaştırır. Böyle bir idare tam manasile bir halk hükümetidir ki, onun adına Cumhuriyet diyoruz.”⁷⁹

İkinci Meşrutiyet ile istibdat ve mutlakiyet idaresi yıkıldı. Hürriyet, adalet, müsavat, uhuvvet dillerden düşmeyen değerlerdi. Fakat bu bir geçiş devresiydi. Batı tarihinde filozof ve fikir adamları yüzyıllarca ideal sistemi aradılar. Nihayetinde sosyal demokrasi ve fertlerin yükselmesi hedeflenmişti.⁸⁰

⁷⁵ agm., s. 30-31.

⁷⁶ Namdar Karatay, “Halkevleri Halkın Aydınlık Şuur Ocağıdır”, *Uludağ*, Cilt 44, Şubat 1942, s. 6.

⁷⁷ Karatay, agm., s. 7.; Namdar Karatay, “Mutlakiyet ve Cumhuriyet”, *Uludağ*, Cilt 39-40, Birinci Teşrin 1941, s. 38-39.

⁷⁸ Karatay, agm., s. 40.

⁷⁹ Karatay, agm., s. 41.

⁸⁰ Namdar Rahmi Karatay, “Cumhuriyet İdeolojisi”, *Uludağ*, Cilt 24, İkinci Teşrin 1939, s. 1-5.

Millet egemenliğine dayalı kemale ulaşmış bir sosyal, demokratik cumhuriyet şuuruna eren Atatürk'ün liderliğinde Türk inkılabıdır. “*Bunu pek açık bir şuurla idrak eden Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Öyle ki daha kurulduğu günden itibaren halkın serveti, refahı, emniyeti, sıhhati, terbiyesi, manevi seviyesi en yüksek bir*” şekilde hükümet programlarına girmiştir.⁸¹ Atatürk Türkiye’yi en gelişmiş bir memleket, Türk milletini en medeni bir millet haline getirmeyi cumhuriyetin ideali olarak kabul etmiştir. İdeale tam olarak ulaşılmamış, bu bir realite haline gelmemiştir. O her zaman peşinde koşulacak hedeftir. Bugün artık “*...vazife, mes’uliyet, kanun, hak, vatandaşlık, terbiye, bilgi, müsavat, hürriyet, adalet gibi müccerret fikirler çok daha aydınlık bir şuurla görülmeye başlanmış ve sınırları çizilmiştir.*”⁸² Cumhuriyetin hedef olarak gösterdiği demokrasinin yüksek kültürüne ulaşmak bir vazifedir. “*Türkiye Cumhuriyeti’nin ideali gelecek devrin en yüksek medeniyet merkezini teşkil etmek olmalıdır.*”⁸³

Demokrasi ve Laiklik

Namdar Rahmi Karatay demokrasi ve laiklik hakkındaki görüşlerini “*Türk demokrasisinin ve layikliğinin gelişmesi*”⁸⁴ başlıklı yazısında ele almaktadır.⁸⁵ Tanzimat’tan bu yana demokrasi ve laikliğin nasıl geliştiği, eski kurumların çatlakları arasından bir su sızıntısı gibi yol aldığı görülür. Olaylara sadece bir tarihçi gibi bakmak yetmez. “*O zaman şahsi enerjiler ve ferdi psikolojilerle izaha lüzum görülen bir yağın vak’aların karmaşıklığından başka bir şey gözümüzü çarpmaz.*”⁸⁶ Her yenilik hareketi karşısında eskinin direnişi ve ortaya çıkan çatışmanın sosyolojik ve determinist vasıflarından başka bazen bu hareketlerin ferdi karakteri de olabilir. Bu tarihi sürece içtimai genetik ve mukayese metodu ile bakılırsa, birçok şahsiyette veya olaylarda başka biçimlerde görünen laiklik ve demokrasinin oluşumunun izlerini yakalamak mümkündür.⁸⁷

Namdar Rahmi on sekizinci yüzyıldan başlayarak Osmanlı-Türk modernleşme tarihinden daha başka birçok örnek verir. Edebiyatta, hukukta, eğitimde, kadın haklarında, lisan meselesinde adeta bir çatışma ortamı doğar. “*Medrese-mektep, şer’i mahkeme-nizami mahkeme, arap kültürü-garip kültürü, harem hayatı-cemiyet hayatı, zühdi hayat-laik hayat, sarık-fes, cübbe-redingot*” çatışmanın taraflarıdır.

⁸¹ Karatay, agm., s. 5.

⁸² agm., s. 5.

⁸³ Aynı yer.

⁸⁴ Namdar Rahmi kavramı daha çok *layiklik* şeklinde yazmaktadır.

⁸⁵ Namdar Rahmi Karatay, “Türk demokrasisinin ve layikliğinin gelişmesi”, *Uludağ*, Cilt 22, Haziran 1939.

⁸⁶ agm., s. 8-9.

⁸⁷ agm., s. 9.

Hürriyet ve İtilaf ile İttihat ve Terakki çatışması siyasetteki örnektir. Pozitivist zihniyetin karşısında mutaassıp duruş vardır. Yaklaşık son yüz yıllık tarihe bakıldığında;⁸⁸

“...yer yer münferit vak’alar gibi telakki edilecek olan bu kıvılcıklar ve yürüyüşler, muayyen bir istikamete doğru ilerleyen kuvvetli ve taze bir hayat nefesinin üflediği ve uyandırdığı hadiselerden başka bir şey değildir. Fakat bu yeni hayat da uyandırdığı ve yarattığı teşkilâtlarla beraber cemiyet 19’uncu asrın başlangıcından 20nci asrın 20nci yılına kadar görülmemiş ve işitilmemiş bir ucube ‘monstr’ halinde yaşar.”

O, eskinin direnişi ve anlayışına Konya’daki hayatından örnekler de verir.⁸⁹

Mutlakîyet ve hatta Meşrutîyet devri ile Cumhuriyet kültürü arasında baş döndürücü bir uçurum vardır. Bu fark sadece kültür sahasında değil, sosyal hayatın bütün oluşlarında ve teşekküllerinde fark edilmektedir. Bu sebeple, 1923’te kurulan Türkiye Cumhuriyeti’ni “*dünyanın sosyal harikalarından bir eser gibi*” incelemek gerekir.⁹⁰ Sosyoloji ilmi görüşlerini, tespitlerini daha kesin bir şekilde ortaya koyduğu zaman; “*Türk camiasının rubunda esen hayat nefhasının bir asırdan fazla bir zaman zarfında cılız, korkak, mütereddit atılışlar ve ilerleyişlerle bir gün, bir Kemal Atatürk’ün rubunda coşkun ve taşkın bir Nijagara halinde patlayışı muamması daha esash şekilde aydınlatılacaktır*”.⁹¹

Karatay’ın Türk demokrasisi ve laikliğin gelişmesi başlığı altında yaptığı analizler daha ziyade eski ve yeni kurumların çatışması ve Atatürk’ün ortaya çıkışı ile bu çatışmanın sonlandırılması, bir inkılabı dönüşmesini anlatan genel değerlendirmeler gibi kalmış görünüyor.

İnkılâpçılık

Yeni devletin temellerinin atıldığı Millî Mücadele sürecinde özellikle halkçılık, milliyetçilik ve cumhuriyetçiliğin öne çıktığı görülür. Hilafetin kaldırılışı sonrasında laiklik ilkesi de 9 Eylül 1923’te kurulmuş olan Cumhuriyet Halk Fırkası programına girer. 15 Mayıs 1931’de yapılan CHF III. Büyük Kurultayında bu ilkelere devletçilik ve inkılâpçılık da eklenir.⁹² CHP sembolü olan altı okun

⁸⁸ agm., s. 11-12.

⁸⁹ Karatay, “Biz İnsanlığın En...” s. 12-13.

⁹⁰ agm., s. 13.

⁹¹ Aynı yer.

⁹² Zeliha Oçak, “CHP’nin Logosu Altı Okun Siyasal ve Kültürel Temsillerinin Kemalizm’in Kültür ve Ekonomi Politikalarının Demokratik Eleştirileri Bağlamında İncelenmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 61, 2019, s. 23.

temsil ettiği ilkelerin ortaya çıkışının yakın sebeplerini Osmanlı-Türk modernleşmesi sürecine kadar götürmek mümkündür.

Karatay'a göre altı ok, cemiyete yol gösterecek ebedi birer idealdir. “*Çünkü onlar sosyal bir realitenin mahsulü ve sosyolojik determinizmin canlı birer ifadesidir... bu prensipler, millî varlığımızın dinamik seyri için zarurî olan şartlardır... varlığımızın şuurudur*”.⁹³ İlkelerin hepsi birbirini tamamlayan mefhumlardır ve birer gerçekliktir. Bunlardan birinin eksikliği, hepsinin teşkil ettiği bütünlüğü bozar. Diğer beş okun asıl tamamlayıcısı inkılapçılıktır. İnkılapçılık, bu ilkeler sentezinin yürütücü gücü, ilerlemesi ve gelişmesi demektir. “*Ferdî ve sosyal enerjinin gerginliği nisbetinde ileri atılma hamlesi de şiddetli olur; bu enerji akımı gevşerse o zaman mütereddit, kararsız, sürüklenen bir psikolojik hal hasıl olur*.”⁹⁴ Bizzat ok, hedefe ulaşmak ve hız anlamlarında bir değer ifade etmesine rağmen; diğer beş okun temsil ettiği ilkelerin hızlandırıcısı olmak önem ve değerini Karatay inkılapçılığa yüklüyor. Ona göre inkılapçılık, Türk cemiyetini ilerleme ve tekâmül yolunda hamleler yapmaktan alıkoyacak, hareketsiz bırakacak şartların oluşmasını engelleyecek ve var ise ortadan kaldıracak tek güçtür. Altı ok ve onun temsil ettiği ilkeler, inkılapçılık, hedefe ulaşacak Türk gençliğinin yürüyeceği bir büyük yoldur.⁹⁵

Türk Dilinde Sadeleşme

Millî kimlik unsurlarının en mühimlerinden birisi olan dil, Türkçülük hareketinin gelişme yollarından birisidir. Cumhuriyet inkılaplarının tarihi arka planında gördüğümüz, Tanzimat sonrasında tartışılan konulardan birisi de Türk dilinin sadeleşmesi meselesidir. Karatay da bazı yazılarında Şinasi, Namık Kemal ya da Genç Kalemler ile temsil edilen Yeni Lisan Hareketine temas eder. *Ocak* dergisinde bu konuda oluşan tartışmanın taraflarından birisidir. Birinci Türk Dil Kurultayına katılmış ve burada yaptığı konuşma ile Cumhuriyetin dil tezine destek vermiş, *Yazma Dersleri* adlı eserinin önsözünde⁹⁶ bu konudaki görüşlerini açmıştır.

Konya’da öğretmenlik yaptığı yıllarda Türkçü harekete katkı sağlayan Besim Atalay bu tartışmalarda, dilin sadeleşmesi konusunda tasfiyeci bir tavır ortaya koyar. Arap ve Fars dilleri etkisi altında kalan Osmanlı Türkçesinin yabancı dil unsurlarından temizlenmesini, bunun zamana bırakılmayacağını savunur.⁹⁷ Bu

⁹³ Namdar Rahmi Karatay, “İnkılapçılık”, *Uludağ*, Cilt 20, Şubat 1939, s. 26.

⁹⁴ Karatay, agm., s. 27.

⁹⁵ Karatay, agm., s. 27-28.

⁹⁶ Karatay, *Yazma Dersleri*, s. I-VI.

⁹⁷ Besim Atalay, “Öksüz Türkçemiz Dil-I”, *Ocak*, Cilt 9, 31 Kânunısani 1918, s. 65-66; Besim Atalay, “Dil-II”, *Ocak*, Cilt 10, 10 Şubat 1918, s. 74-75.; Besim Atalay, “Rüzgârın Önüne Düşmeyen Adam Yorulur”, *Ocak*, Cilt 11, 20 Şubat 1918, s. 85-86; Besim Atalay, “Zavallı Dilimiz”, *Ocak*, Cilt

hususla oldukça kararlı bir Türkçü/Türkçeci tavır ortaya koyar. Tartışmanın diğer tarafı Naim Hazım'dır (Onat). Besim Atalay'a karşı çıkar ve dil konusunda muhafazakâr bir tavır takınır, dilin zaman ve kendi akışı içinde sadeleşmesi gerektiğini düşünür.⁹⁸ Bu tartışmalara Seydişehirli Zeki (Kılcı)'de katılır ve tartışmanın bir analizini yapar, Naim Hazım yanında yerini alır.⁹⁹

Namdar Rahmi *Lisanların Teşekkülü*¹⁰⁰ yazısı ile tartışmaya katılır ve tasfiyeci anlayışa karşı çıkararak, dile müdahale edilmemesini ister. Atalay'ın görüşlerini çürütmeye çalıştığı yazısı *Besim Atalay Bey'in İtirazına Cevaptır* başlığını taşır. Burada dildeki binlerce Arapça ve Farsça kelimenin atılmasının mümkün olmadığını, bu kelimelerin sadece edebiyat dilinde değil, halkın dilinde de yaşamaya devam ettiğini belirtir. Onun nazarında Besim Atalay'ın görüşlerinin de bir değeri yoktur.¹⁰¹ O'nun dilde sadeleşme ya da tasfiye konusundaki yerini, tavrını ortaya koymak için şu örnek cümle yeterli olabilir: Dilimizde "...pek zinde ve tüvana o kadar kelimeler var ki, farzımuhal olarak bunların bepsini tasfiye etmekle hayır yerine şer yapmış, lisanımızı müthiş bir 'fakru'd-dem-i habis-i müterakki'ye terk etmiş oluruz."¹⁰² Namdar Rahmi'nin *fakru'd-dem* yerine *kansızlık* diyebileceğini söyleyen Besim Atalay'a cevabında aynı ifadeyi "*fakru'd-dem-i habis-i müterakki*"¹⁰³ olarak yazması tartışmalardaki tavrının ilgi çekici bir yansımasıdır.

Türk inkılabının ortaya koyduğu Türk tarih ve dil tezleri gaye bakımından birbirinin tamamlayıcısı, destekçisi gibidir. Bu tezler ile Türk milletine yapılmış haksız isnatlara cevap verilmek; Türk tarih ve medeniyetinin, Türk dilinin kıymeti, zenginliği ortaya konmak, oryantalistlere cevap vermek istenmiştir.¹⁰⁴ 12

11, 20 Şubat 1918, s. 86-87; Besim Atalay, "Türk Dilinin Başına Gelenler", *Ocak*, Cilt 14, 21 Mart 1918, s. 113-114; Besim Atalay, "Yine Dilimiz", *Ocak*, Cilt 15, 20 Nisan 1918, s. 130-132.

⁹⁸ Naim Hazım, "Lisanda Tasfiye", *Ocak*, Cilt 11, 20 Şubat 1918, s. 82-85; Naim Hazım, "Lisanda Tasfiye Münasebetiyle", *Ocak*, Cilt 12, 2 Mart 1918, s. 89-96.

⁹⁹ Seydişehirli Zeki, "Yeni Lisan Meselesi", *Ocak*, Cilt 15, 1918, s. 129-130.

¹⁰⁰ Namdar Rahmi, "Lisanların Teşekkülü", *Ocak*, Cilt 11, 20 Şubat 1918, s. 81-82.

¹⁰¹ Namdar Rahmi, "Besim Atalay Bey'in İtirazına Cevaptır", *Ocak*, Cilt 15, 20 Nisan 1918, s. 132-133.

¹⁰² Namdar Rahmi, agm., s. 133; *Ocak* dergisinde yapılan bu tartışmalar, tarafımızdan "Konya Türk Ocağı Dergisi *Ocak'ta Dil Tartışmaları*" başlığı ile *Karaman Uluslararası Yunus Emre ve Türkçe Bilgi Şöleni 7-9 Ekim 2021*'de tebliğ olarak sunulmuştur bk.. Aynı konuya kısaca temas eden bazı çalışmalar için bk. Ahmet Bozdoğan, *Türkocağının Taşra Dergileri*, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, Ankara, 2006, s. 40-42; Seçil Özkan, "Milli Kimliğin İnşa Sürecinde 'Ocak' Mecmuası", *Edebi Eleştiri Dergisi*, "Takvim-i Vekâyi'den 1928 Yılına Süreli Yayınlar ve Edebiyat" Özel Sayısı, Aralık 2021, s. 438-439.

¹⁰³ *Kötü şekilde ilerlemiş kansızlık* olarak sadeleştirilebilir.

¹⁰⁴ Ahmet Şimşek, "Türk Tarih Tezi" Üzerine Bir Değerlendirme, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 111, 2012, s. 2.

Temmuz 1932’de Atatürk tarafından kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyetinin bir faaliyeti olan Birinci Türk Dil Kurultayı’na Namdar Rahmi de katılmış ve burada bir konuşma yapmıştır.¹⁰⁵ Kurultayda yapılan bazı konuşmalarda iki tür esaretin varlığını tespit etmiştir: Bunlar fikir ve itiyat esaretidir. Her ikisi de Türk inkılabına faydalı olmayacaktır. “...içlerinde *ıymanın tammesini duyan insanlar da vardır ki, durmuyoruz atılacağız derler. Biz onlardanız. Durmuyoruz. Yavaş yavaş gidemeyeceğiz... Bugün bu hareket, bu millî hareket, bu büyük hareket, bu kutlu hareket, öz benliğimize doğru olan bir harekettir... inkılap tamam olmadı, istiklâl tamam olmadı. Ne zaman ki öz benliğimize irişeceğiz o zaman istiklal tamam olacaktır.*”¹⁰⁶ Kendisi yorgun ve inançsız olanlardan değildir.¹⁰⁷ Namdar Rahmi’nin bu konuşmasını desteklediğini ifade eden şahsiyet ise, Ocak’ta onun dil konusunda tartıştığı, karşı saflarda yer tuttıkları Besim Atalay’dır.¹⁰⁸

Yazma Dersleri’nin önsözü, onun dilden yabancı kelimelerin atılarak yeni Türkçe kelimelerin konulması ya da yapılması anlayışını da ortaya koyar. Ona göre dil devrimi büyük bir azim ile başarılmıştır. Fakat yaşanan zorlukların en mühimlerinden birisi kendi şahsi inatlarımız ve alışkanlıklarımıza sıkı sıkıya bağlılığımızdır. “*Dilin kendi evrimi yolundaki bu atılışlarını kolaylaştırmak ve engelleri kırmak da millî bir devletin ödevleri arasında sayılabilir.*”¹⁰⁹ Dil devrimini kabul etmekle beraber dildeki Arapça, Farsça terimlerin, kelimelerin durmasını istemek bir geri düşüncedir. Bu “*kelimelerin dilimizde canlı olarak yaşadıklarını ve bunların değiştirilmesi[nin] yanlış olacağını ileri sürenlerin fikirleri*” tartışılmalıdır. “*Biz yalnız günün ihtiyaçlarını değil, yarının istediği şeyleri de bugünden hazırlamak zorundayız. Bundan 70 yıl kadar önce dil devriminin ilke şuurunu duyan Şinasi, Namık Kemal ve Ziya’ların yazılarını*” bugünün gençleri anlayamaz ve onların sadeliği yeterli görülemez.¹¹⁰ Namdar Rahmi Karatay önsözünü bitirirken “*Bu arada eski alışkanlıklarım yüzünden kalemimden kaçmış eski kelime ve lügâtlar görülürse onlara karşı göz yumulmasını da okuyucularımdan beklerim.*” cümlesiyle, önceki tavrının tam tersini ortaya koymaktadır. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e onun bu konudaki düşüncelerinin değiştiği, Cumhuriyetin dil hareketlerinin tam bir savunucusu olduğu görülmektedir.¹¹¹

¹⁰⁵ Maarif Vekâleti, *Birinci Türk Dil Kurultayı*, s. 303-307.

¹⁰⁶ Maarif Vekâleti, age., s. 304-305.

¹⁰⁷ Maarif Vekâleti, age., s. 307.

¹⁰⁸ Aynı yer.

¹⁰⁹ Karatay, *Yazma Dersleri*, s. IV.

¹¹⁰ Aynı yer.

¹¹¹ Ocak’taki tartışmaların önemli ismi Naim Hazım Onat da benzer bir çizgi takip etmiştir. Meşrutiyet yıllarında adeta Arapçayı kutsayan; bu dilin Allah, peygamber, Kur’an, şeriat ile bağlarını

İnkılâbın İlham Kaynakları Namık Kemal ve Ziya Gökalp

Türk modernleşmesi ve düşünce hayatının iki büyük siması Namık Kemal ve Ziya Gökalp, Namdar Rahmi'nin yazılarında yer almıştır. Atatürk'e atfedilen "Bedenimin babası Ali Rıza, heyecanlarımın babası Namık Kemal, fikirlerimin babası Ziya Gökalp'tır." sözü¹¹², Türk inkılabının lideri üzerinde bu iki büyük şahsiyetin tesirinin bir yansımasıdır.

Karatay'ın Bursa Halkevi'nde verdiği *Namık Kemal'in İdealizmi* konulu konferans metni Uludağ'da yayımlanmış¹¹³ ve daha sonra *Namık Kemal ve İdealizmi Sosyoloji ve Psikoloji bakımından bir etüt* adı ile kitaplaştırılmıştır.¹¹⁴ Karatay, Namık Kemal'i bir edebiyat konusu olmaktan daha ziyade sosyoloji ve psikoloji konusu olarak görmektedir. O bir inkılap kahramanıdır, bir idealisttir. Eserinde onun idealizmini *Kemalin sosyolojik bir hadise olarak tetkiki, Kemalde vatan ve hürriyet idealinin doğuşu, Kemaldeki idealizmin mistisizm ile karşılaştırılması, Onun (vatan) mefhumuna verdiği mana başlıkları* altında ele alır.¹¹⁵

Namık Kemal eski devrin mistik vatan anlayışını dünyevileştirmiştir. Bu değişme üzerinde cemiyetin tekâmül çizgisinin yarattığı baskı söz konusudur. "Vatan, Kemalde birliğin ifadesidir; milli birlik, içtimai birlik, coğrafi birlik... Vatan mutlak surette toprak değildir, toprak ancak bu birliği ifade ettiği için vatanıdır. Vatan bütün milli varlığın ta kendisidir."¹¹⁶ Namık Kemal, devrinin aşırı rasyonalizminin tesiri altında da yazılar yazmış, fakat içtimai şartların yarattığı ruh hali idealist tavrını zaman zaman da mistikleştirmiştir. Vatan anlayışının uzun izahlarını ve tasniflerini yapmasının, bu ideali ittihat/birlik kavramıyla ifade etmesinin, parçalanmakta olan Osmanlı topraklarını ve halkını bir arada tutma gayesine dayandığını da burada tespit etmek gerekiyor. Karatay'a göre "Namık Kemal, Türkiye'nin atisinden o kadar emindi ki kaleminden çıkan her satır bunun ifadesidir. Onun tek bir endişesi vardı, o da bu idealin realizasyonu görmeden ölmek! Gerçi Kemal'in fani

---

kuran Naim Hazım, Türk Dil Kurumu üyelerinden biri olmuş ve aktif olarak çalışmalara katılmıştır. Bu dönemde, Türkçe'nin Arapça üzerindeki etkisini, hatta Türkçe ile kuruluşunu anlatmaya çalışmıştır. bk. Caner Arabacı, *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri 1900-1924*, Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya, 1998, s. 256-257, 262-264.

¹¹² Alptekin Erdoğan, "Ziya Gökalp'in Atatürk (Cumhuriyet) İnkılablarındaki Rolü", Ş. Beysanoğlu (Haz.), *Ziya Gökalp İçin Yazılanlar – Söylenenler*, Ziya Gökalp Derneği Yayınları, Ankara, 1978, s. 209; Cavit Orhan Tütengil, "Atatürk ve Ziya Gökalp Bağlantıları", Ş. Beysanoğlu (Haz.), *Ziya Gökalp İçin Yazılanlar – Söylenenler*, Ziya Gökalp Derneği Yayınları, Ankara, 1978, s. 384.

¹¹³ N. R. K., "Namık Kemal'in İdealizmi", *Uludağ*, Cilt 32, Şubat 1941, s. 6-29.

¹¹⁴ Karatay, *Namık Kemal ve İdealizmi*.

¹¹⁵ *age.*, s. 3-4.

¹¹⁶ *age.*, s. 23.

gözleri, umduğu feyzî görmeden kapandı. Fakat, o şimdi milletin manevi varlığında, benliğinde temessül etmiştir” ve artık binlerce vatan aşığı Namık Kemal’in ruhunda aynı kutsal ateş yanmaktadır. O bir içtimai hadise olarak doğmuş ve milli, içtimai bir hadise olarak aramızdan ayrılmıştır.¹¹⁷

Namık Kemal’in 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi üzerine yazdığı *Vatan Mersiyesindeki* “*Vatanın bağına düşman dayamış hançerini / Yok mudur kurtaracak bahıtı kara maderini?*” mısralarına, Mustafa Kemal Paşa’nın Millî Mücadele’nin zor günlerinde yaptığı; “*Vatanın bağına düşman dayasın hançerini / Bulunur kurtaracak bahıtı kara maderini*” naziresi hatırlanmalıdır¹¹⁸. Atatürk’ün talebelik yıllarında Namık Kemal’i okuduğunu, bazı şiirlerini ezberlediklerini yakın arkadaşı Cebesoy hatıralarında anlatmaktadır.¹¹⁹

Atatürk Namık Kemal’i eserlerinden ama Ziya Gökalp’i ise bizzat tanımıştır. Gökalp CHF’nın Diyarbakır mebusu olarak TBMM’nin ikinci döneminde vazife almış, hayata bu görev sırasında gözlerini yummuştur. Ziya Gökalp çok yönlü bir aydındır. Fikir adamı, tarihçi, dilci, folklorcu, sosyolog, felsefeci, şair, siyasetçi gibi birçok vasfa sahiptir. Onun hayatı da Meşrutiyet kuşağının insanı olarak mücadele ile geçmiştir ve bu hayatın üç yılını (1910, 1919-1921) hürriyetten mahrum yaşamıştır.¹²⁰ Türkçülük fikir hareketinin en önemli ideoloğu ve onu sistematize etmeye çalışan şahsiyetidir. Bu konuda ilk hatırlanacak eserleri *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak* ve *Türkçülüğün Esasları*dır. Karatay’ın yazılarında Ziya Gökalp etkisini görmek mümkündür.

Namdar Rahmi’ye göre son zamanların en önemli hadisesi Gökalp’in ölümüdür. Sadece son zamanların değil, yirminci asrın olaylarının üzerinde etkili olan isim “*Türklerin büyük müşşidinin ismi olacaktır.*”¹²¹ Bir yol gösterici olarak o, her neslin gözlerini gökyüzüne çevirip tarihe baktıkları vakit, büyük bir kargaşanın ortasında, olayların arasında asırların öne çıkan bir takım nirengi noktalarından biri olarak görülecektir. Cemiyeti meşgul eden, tartışılan pek çok şey gelir geçer. Geçen asra bir göz atıldığı vakit, gökyüzündeki yıldızlar gibi gözükcek tarihi şahsiyetler vardır. “*İşte Gökalp Ziya ismi de Türk’ün milli ve içtimai tarihinde, yirmi asrın başlangıç hududunda parlayan...*” muhteşem ve büyüleyici bir yıldızdır.¹²² Karatay,

¹¹⁷ *age.*, s. 27.

¹¹⁸ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 154.

¹¹⁹ Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, Baha Matbaası, İstanbul, 1967, s. 30-31.

¹²⁰ Aytekin Ersal, *Türkiye’de Ulus Devlet ve Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2012, s. 252,255.

¹²¹ Namdar Rahmi, “Ziya Gökalp”, *Nur*, Cilt 15, 1 Mart 1925, s. 5.

¹²² Aynı yer.

Gökalp'ı kitleleri peşinden sürükleyen bir öncü görür, o bir yol açıcıdır. İnsanlık ve cemiyet üzerinde büyük tesiri olan insanlar deha sahibidirler. “*Dahi beşeriyet için düşünür, hükmeder, ister ve beşeriyet için hareket eder.*” Cemiyetleri daha müdrik bir seviyeye ulaştırır, olayların arkasında yatan içtimai sebepleri, kanunları sezer ve anlar. İçtimai vicdanın muhtevasını zenginleştirir. Cemiyetin ekseriyeti dâhiyi takip ve taklit eder. Ona göre Gökalp, bu vasıfları haiz bir şahsiyettir ve “*fevkalbeşer şahsiyetler sınıfı*”ndandır.¹²³

Gökalp, mensup olduğu sosyoloji mektebi itibarıyla “*Fert yok, cemiyet var.*” ilkesini benimseyen Durkheim anlayışına bağlıdır. Fakat onun bu anlayışı, kendi dehasının özelliğini, bağımsızlığını ortadan kaldırmaz. Gökalp'ın bağlı olduğu bu cemiyetçi anlayışı yıkan, geçersiz kılan ya da erteleyen “*cemiyeti yüksek ve zinde bir kadretle arkasından sürükleyen üstadın kendisi*”dir.¹²⁴

Namdar Rahmi, Gökalp konusunda bir hakkı teslim etmektedir ama Gökalp'ın Türk inkılabının, Cumhuriyet devrinde yapılan bütün yeniliklerin fikir babası olduğunu söylemek mümkün değildir. Elbette birçok konuda etkileri, izleri görülür. Milliyetçilik, halkçılık, laiklik, devletçilik ilkelerinin oluşmasında Gökalp'ın fikirlerinin katkısı muhakkaktır. Onun telifçi anlayışı, hars-medeniyet ayrımı ve harsta gelenekçi, medeniyette inkılapçı yapısı bunun sebebidir.¹²⁵ O, ölümünden bir yıl önce yayınlanan Türkçülüğün Esasları'nda, inkılapçı düşüncelerini Garba Doğru başlığı altında ifade ederken “*...içtimai ilm-i hâlimiz'in birinci düsturu şu cümle olmalıdır: Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Garp medeniyetindenim.*” demekteydi.¹²⁶

Şiirlerde Cumhuriyet

Namdar Rahmi'nin *Cumhuriyet Destanı*¹²⁷ Cumhuriyetin onuncu yılında yazılmış ve *Bursa* gazetesinde yayınlanmıştır.¹²⁸ Otuz sekiz dördlükten oluşan şiir

¹²³ Namdar Rahmi, agm., s. 6.

¹²⁴ Aynı yer.

¹²⁵ Ersal, *age.*, s. 290-291.

¹²⁶ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, (Haz. S. Çonoğlu), İstanbul, 2014, s. 83.

¹²⁷ Namdar Rahmi'nin *Poker Destanı* adlı şiirinde bulunan “*Ara sıra destanlar yazarım bir iş gibi*” mısraı bazı yazarlar tarafından yanlış değerlendirilmiş; bu mısra ile *Cumhuriyet Destanı* şiirine atıfta bulunduğu zannedilmiştir. bk. Tonga, *age.*, s. 314; Çandır, *Namdar Rahmi Karatay*, s. 151-152. Aslında o, yazdığı bütün hiciv tarzındaki şiirlerini destan olarak zikretmektedir. bk. Karatay, *Geçti Bor'un Pazarı*, 1954, s. 14.

¹²⁸ Namdar Rahmi Karatay, “Cumhuriyet Destanı”, *Bursa*, 29 Ekim 1933, s. 3; *Cumhuriyet Destanı* şiirinin bulunduğu *Bursa* gazetesinin dijital görüntüsünü lütfeden Prof. Dr. Ali Birinci Hocama müteşekkirim. Birinci, Namdar Rahmi ile ilgili yazısının Ekler kısmında bu şiirin metnini vermektedir. bk. Ali Birinci, *Tarih Yolunda Tamadıklarım*, s. 215-221)

Cumhuriyet inkılaplarının geçit resmi gibidir. Millî M¼cadeleyi anlatan d¼rtl¼klerle ile başlayan destanda saltanat/sultan, bazen de onun şahsında Osmanlı d¼nemi yerilir. Devamında Cumhuriyet inkılapları ¼v¼l¼r. Gazi, inkılap, sultan ve siyaseti, memleketin durumu, din istismarı, Millî M¼cadele, Yunan ordusu, isyanlar, zafer vaadi, iman, T¼rkl¼k, barış, Sevr, Lozan, Cumhuriyet, hilafet, softalık, medeniyet, medrese, T¼rk kadını, harf inkılabı, ilerleme, halkçılık, halkevleri, T¼rk dili, T¼rk tarihi, Gazi'ye ř¼kran sırası ile destandaki d¼rtl¼klerde dile getirilen hususlardır.

S¼m¼rgeleřtirilmek, parçalanmak ve ¼zerinde yeni devletler kurulmak istenen T¼rk topraklarını Millî M¼cadelede milletine ¼nderlik, ordularına başkomutanlık ederek kurtaran, milletin cevherinde var olan *millî iman* sezen¹²⁹ Gazi'dir:

*“Tanrı izin verdi buđ¼ne erdik
Ulu Gazimizden yetiřti ferman
řerefli savařın meyvesin derdik
Can çekiřen yurda geldi yeni can”*

Vatanın b¼t¼nl¼đ¼ ve bağımsızlığın sağlanmasından sonra T¼rkiye'yi, T¼rk milletini modernleştirecek ve y¼kseltecek inkılapların lideri de Gazi'dir:

*“Sıra ızlabata geldi nihayet
Gazimiz her yolda kılavuz elbet
Ne saltanat kaldı ne de hilafet
řanlı Cumhuriyet olundu iylân”*

Eski, destandaki yerginin konusudur ve yergide bazen m¼balađalı bir ¼slup g¼r¼l¼r:

*“Sultanlar milleti kulu sayardı
Penesini can evine dayardı
Kanını emerek halkı soyardı
Teřvire áletti din ile Kur'an”*

Tekke ve medreselerin kapatılması ile bir bataklıktan çıkılmış, millet açılan mekteplerde bilim ve irfanın ne olduğunu ¼đrenmiřtir. Harf inkılabı kadın, erkek herkesin okumasını sağlamıştır. Gazi bu konuda halka hocalık etmiştir. Halkçılık şuuruyla icraatlar yapılmış, her tarafta halkevleri açılarak yol g¼sterilmiřtir. T¼rk

¹²⁹ Namdar Karatay, “G¼ze G¼r¼nmeyen İnsan”, *Uludağ*, Sayı 34, Nisan 1941, s. 2.

tarih ve dil tezleri ile milletin kendisine güveni gelmiş, milli tarih şuuru sahibi olması temin edilmiştir:

*“İlk medeniyeti kuran Türk sensin
Tarihin kökünde duran Türk sensin
Bütün cibana saran Türk sensin
Senin damarında döner asil kan
Dedi: en güzel dil, senin dilindir
Dedi: en güzel il senin ilindir
Dedi: tarih baştan başa malındır
Senden büyük millet görmedi devran”*

Namdar Rahmi destanını bitirirken kendisinin fani, Gazi'nin eseriyle ölümsüz olduğunu söyler ve sözlerini şükran duyguları ile bağlar:

*“(Rahmi)yim taribi beyan eyledim
Olup bitenleri ayan eyledim
Ulu Gazimize şükran eyledim
Rubumun içinde doğdu bu destan”*

Namdar Rahmi Karatay'ın konu ile ilgili bir diğer şiiri *Cumhuriyet Gençliğine*'dir.¹³⁰ Bu şiirde Namdar Rahmi gençliğe seslenmekte ve adeta bir zaman felsefesi yapmaktadır. Heyecanla hedefine koşan Türk gençliği henüz istenen olgunluğa ulaşmamıştır. Onlar henüz belirsiz bir akış, bir meylin temsilcisidir. Zamanın iktidarı onlardan bir şahsiyet yaratacaktır: Zaman, içimizden akıp geçen bir nehir, mimarı hayat olan şehir, ruhlarımızdan akıp coşan sel, çehrelerimizi işleyen el, arkamızdan sürüklenen etek, gençliğin içinde örülen petek, gençliğin imkanlarını eleyen bir elektir. O her şeye muktedirdir, beşikteki bebeği bir genç haline getirir.¹³¹ Namdar gençliğe seslenişini şu mısralar ile sürdürür:

---

¹³⁰ Namdar Rahmi Karatay, “Cumhuriyet Gençlerine”, *Uludağ*, Cilt 58, Nisan 1943, s. 24-25. Çandır, *Namdar Rahmi Karatay ve Hiciv Şiirleri* adlı eserinde (s. 89-90, 227.) ve “Namdar Rahmi Karatay'ın ‘Cumhuriyet Gençliğine’ Destanı Üzerinde Bir Araştırma” adlı tebliğinde (s. 628, 633.) mühim bir hata yapmaktadır. Çandır, *Cumhuriyet Destanı ve Cumhuriyet Gençliğine* şiirlerini aynı şiir olarak zikretmektedir. Ona göre onuncu yılda yazılan *Cumhuriyet Destanı*, yirminci yılda yeniden *Cumhuriyet Gençliğine* adıyla yayınlanmıştır. Bu tespit yanlıştır, şiirler farklıdır. Çandır'ın ikinci şiirin metnini görmediği anlaşılmaktadır.

¹³¹ Karatay, agm., s. 24-25.

“Ey yirminci asrın yücelen genç Türkü
Rubunda her zaman tutuşsun büyük bir ülkü
Memleket ülküsü, devlet, millet ülküsü
Dudağından eksilmesin Cumhuriyet türküsü
Ülkü sizin, yarın sizin, vatan sizindir
Atatürk’ün açtığı iz, kutsal izindir”

Memleket, Atatürk’ün izinden yürüyecek gençlikte yüksek kültür, yüksek iman, yüksek karakter beklemektedir. Hepsisi milletin eşit birer ferdidir. Yurdumuzda bir uyanış vardır; uyanmayanlar duvarlar arasında sıkışıp kalacaktır. Bu gençlikten, talebelerinden memleket çok şey beklemektedir.¹³²

Sonuç

Bir insanın şahsiyetini, düşüncelerini, tercihlerini belirleyen içine doğdukları zaman, olaylar ve şartlardır. Namdar Rahmi Karatay hakkında yapılacak bir değerlendirme ve tahlilde; onun Osmanlı Devleti’nin tarih sahnesinden çekiliş sürecinde çocukluk, gençlik yıllarını yaşamış olması unutulmamalıdır. İsyancılar, kaybedilen savaşlar, devletin yarı sömürge haline gelişi ve sonunda elde kalan vatan topraklarının işgali, parçalanmasının yaratacağı etki gözden kaçırılmamalıdır. Millî Mücadelenin Mustafa Kemal’in liderliğinde kazanılması, bağımsızlığın tahkim edilmesi ve Cumhuriyetin kurulması, Osmanlıda başlayan modernleşme hareketlerinin bir inkılap vasfını kazanması, Türk adını taşıyan bir millî devlet kurmuş olmak onun inkılabı bakışı üzerinde etkili olmuştur.

Namdar Rahmi yazılarında bir enstrüman, metot olarak geliştirmeye çalıştığı enerjetizm ve diyalektiği kullanmıştır. Devrim süreçlerinin diyalektik analizini *Devrim Diyalektiği* yazılarında ortaya koymuştur. Onun bu konuda yazdıklarının büyük çoğunluğunun 1930’lu yıllar sonrasında kaleme alınmış olunması, yani konjonktür; tez, antitez ve senteze bakışını da belirlemektedir. Görüşlerinde sosyal determinist bir ağırlık vardır. Yazılarında, yorumlarında pozitivist bir tavır da görülmektedir. İdeoloji, mefkûre, ülkü gibi birbirleri ile yakın irtibatlar kurulabilecek kavramlara büyük değer vermektedir.

Tarihin seyri içinde bir inkılabı dönüşecek sebepleri Osmanlıda bulması ve izaha çalışması, onun Türk inkılabının hazırlık safhasını doğru tespit etmesini sağlamıştır. Atatürk’ü bir kahraman, *harikalar harikası*, Türk inkılabının lideri olarak tespit etmesi, bazen mübalağalı tavsifleri onun tamamen heroist/kahramancı bir anlayışa teslim olduğunu göstermez. Diğer bir deyişle,

¹³² agm., s. 25.

onun tespitlerinde her şey Atatürk ile başlamaz. Atatürk gibi büyük inkılapçıları, kahramanları da yaratan sosyal şartlardır.

Namdar Rahmi'nin birtakım haksızlıklara maruz kalması ve yaşadığı sıkıntılar onu Cumhuriyet devrinin önemli bir hiciv şairi seviyesine ulaştırmıştı. Hicivlerinde bedbin, hayata küsmüş intıbaı veren Namdar Rahmi'nin bu dönemi aksine Türk inkılabını Halkevleri çatısı altındaki faaliyetleri ve yazılarıyla desteklediği, analiz ettiği dönem olmuştur.

Bir fikir adamı olarak Namdar Rahmi'nin düşüncelerindeki en büyük değişim ya da kırılma Türkçenin sadeleşmesi/tasfiyesi meselesinde görülmektedir. Cumhuriyet öncesinde tasfiyeci anlayışa karşı çıkan, muhafazakâr bir duruş sergileyen, itidal tavsiye eden şahsiyet gitmiş; Birinci Türk Dil Kurultayındaki konuşması ve bazı yazılarında görüldüğü üzere fikir ve itiyat/alışkanlıklar esaretinden bahsederek tam bir tasfiyeci tavır takınmıştır. 1940'lı yıllarda bazı yazılarında kullandığı yeni kelimeler Türk dilinde kendisine bir hayat alanı açamamış ve kalıcı olmamıştır. *Yazma Dersleri* dışında 1950'li yıllarda yayınlanmış diğer kitaplarında bir normale dönüş söz konusudur.

Namdar Rahmi Karatay çok yönlü bir aydın olarak; fikir adamı, felsefeci, edebiyatçı, şair -özellikle hiciv şairi-, öğretmen, Türk Ocakları ve Halkevleri mensubiyeti, yönetici özellikleri ile hakkı teslim edilmesi gereken bir şahsiyettir. Atatürk'ü takdiri, Türk kimliği üzerine kurulan millî devleti ve Cumhuriyet inkılaplarını desteklemiş olması günümüze de mesajlar sunan önemli hususlar olarak görülmelidir. Hiciv şairi, felsefeci olması bakımlarından hakkında yapılmış çalışmalar bulunan Karatay'ın, Türk inkılabına bakış metodu ve düşüncelerini tespit etmeye çalışmak ile, onu tanımak ve tanıtmak yolunda bir eksikliğin giderilmesine katkı sağlanmış ise, maksat hâsıl olacaktır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, BCA,
180-9-0-0/44-229-2

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

(1997) *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

ARABACI Caner (1991) *Millî Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri*, Damla Yayınları, Konya.

----- (1998) *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri 1900-1924*, Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya.

----- - AYHAN Bünyamin vd. (2008) *Konya Basım Tarihi*, Palet Yayınları, Konya.

ARIKAN Mustafa (1998) *Hamdi Rağıp Atademir Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ATADEMİR Hamdi Rağıp (1953) Namdar Rahmi Karatay, *Yeni Konya*, Sayı 2 (3-4 Eylül).

----- (1953) Namdar ve Destanları, *Yeni Konya*, Sayı 2 (24 Aralık-5 Ocak).

ATALAY Besim (1918) Dil-II, *Ocak*, Sayı 10 (10 Şubat), s. 74-75.

----- (1918) Öksüz Türkçemiz Dil-I, *Ocak*, Sayı 9 (31 Kânunısanı), s. 65-66.

----- (1918) Rüzgârın Önüne Düşmeyen Adam Yorulur, *Ocak*, Sayı 11 (20 Şubat), s. 85-86.

----- (1918) Türk Dilinin Başına Gelenler, *Ocak*, Sayı 14 (21 Mart), s. 113-114.

----- (1918) Yine Dilimiz, *Ocak*, Sayı 15 (20 Nisan), s. 130-132.

----- (1918) Zavallı Dilimiz, *Ocak*, Sayı 11 (20 Şubat), s. 86-87.

BİRİNCİ Ali (2016) *Tarih Yolunda Tanıdıklarım*, Hitabevi Yayınları, Ankara.

----- (2012) Namdar Rahmi Karatay'ın Hikâyesi, *Türk Yurdu*, Cilt 32, Sayı 300 (Ağustos), s. 30-35.

----- (2012) Namdar Rahmi Karatay'ın Hikâyesi, *Türk Yurdu*, Cilt 32, Sayı 301 (Eylül), s. 40-46.

BOLAY Süleyman Hayri (2013) *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Nobel Yayınları, Ankara.

BOZDOĞAN Ahmet (2006) *Türkocağının Taşra Dergileri*, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, Ankara.

CEBESoy Ali Fuat (1967) *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, Baha Matbaası, İstanbul.

CEVİZCİ Ahmet (2005) *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.

C.H.F. Konya Vilayeti Kongresi (1932) Hakimiyet-i Milliye, Sayı 23 Birincikânun, s. 5.

ÇANDIR Kazım (2022) Namdar Rahmi Karatay'ın “Geçti Bor'un Pazarı”nda Yer Alan Hiciv Şiirleri Üzerine Bazı Tahlil ve Tespitler, *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 23, s. 441-472.

- (2022) *Namdar Rahmi Karatay ve Hiciv Şiirleri*, İhlamur Yayınları, İstanbul.
- (2022) Namdar Rahmi Karatay'ın "Cumhuriyet Gençliğine" Destanı Üzerinde Bir Araştırma, Kara G. vd. (Ed.), *I. Uluslararası Türkiyat Kongresi (8-10 Haziran 2022)*, Çankırı: Türkiyat Enstitüsü Yay. s. 626-661
- ERDEM Hüsamettin (2018) Konya'nın Son Döneminde Bir Düşünce Adamı Namdar Rahmi Karatay ve Felsefesi, Eren H. (Ed.), *İslâm Medeniyetinde Konya Uluslararası Sempozyum Tebliğleri*, İstanbul: IRCICA Yay.
- ERDOĞAN Alptekin (1978) Ziya Gökalp'in Atatürk (Cumhuriyet) İnkılaplarındaki Rolü, Beysanoğlu Ş. (Haz.), *Ziya Gökalp İçin Yazılanlar-Söylenenler*, Ankara: Ziya Gökalp Derneği Yay.
- Fırkaya Müracaatlar (1931) *Akşam*, Sayı 24 Mart, s. 2.
- ERSAL AYTEKİN (2012) *Türkiye'de Ulus Devlet ve Ziya Gökalp Mümtaz Turban Erol Güngör*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- GÖKALP Ziya (2014) *Türkçülüğün Esasları*, (Haz. S. Çonoğlu), İstanbul.
- İLGAR Yusuf (2011) Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi, *Türk Yurdu*, Cilt 31, Sayı 282 (Şubat), s. 193-206.
- K. N. R. (1941h) Namık Kemal'in İdealizmi, *Uludağ*, Cilt 32, Sayı Şubat, s. 6-29.
- MAARİF VEKÂLETİ (1933) *Birinci Türk Dil Kurultayı*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- MONTESQUIEU (2020) *İran Mektupları*, (Çev. Burhanettin Güven), İstanbul.
- MUŞTA Muammer (1990) *Konya Enerjeticizm Felsefe Okulu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KARATAY Namdar (1935) "Osmanlılık" Nedir?, *Uludağ*, Sayı 1 (2nci Kânun), s. 15-20.
- (1941) Atatürk'ün Ölümü Ne Demektir?, *Uludağ*, Sayı 41 (Son Teşrin), s. 3-5.
- (1941) Göze Görünmeyen İnsan, *Uludağ*, Sayı 34 (Nisan), s. 1-2.
- (1941) Mutlakiyet ve Cumhuriyet, *Uludağ*, Sayı 39-40 (1.ci Teşrin), s. 38-41.
- (1942) Halkevleri Halkın Aydınlik Şuur Ocağıdır, *Uludağ*, Sayı 44 (Şubat), s. 6-7.
- KARATAY Namdar Rahmi (1923) Cumhuriyet Destanı, Bursa (29 Ekim).

- (1938) Biz İnsanlığın En Büyük Harikasını Gördük, *Uludağ*, Sayı 19 (Birinci Kânun), s. 28-31.
- (1938) Cumhuriyet ve Atatürk, *Uludağ*, Sayı 18 (Birinci Teşrin), s. 1-5.
- (1939) Cumhuriyet İdeolojisi, *Uludağ*, Sayı 24 (İkinci Teşrin), s. 1-6.
- (1939) İnkılapçılık, *Uludağ*, Sayı 20 (Şubat), s. 26-28.
- (1939) Türk Demokrasisinin ve Layıklığın Gelişmesi, *Uludağ*, Sayı 22 (Haziran), s. 8-13.
- (1940) Devrim Diyalektği I, *Uludağ*, Sayı 27 (Mayıs), s. 1-3.
- (1940) Devrim Diyalektği II, *Uludağ*, Sayı 28 (Temmuz), s. 1-3.
- (1940) Devrim Diyalektği III, *Uludağ*, Sayı 29-30 (İkinci Teşrin), s. 2-4.
- (1941) Devrim Diyalektği IV, *Uludağ*, Sayı 31 (2nci Kânun), s. 1-6.
- (1941) Devrim Diyalektği V, *Uludağ*, Sayı 33 (Mart), s. 3-5.
- (1941) Devrim Diyalektği VI, *Uludağ*, Sayı 35 (Mayıs), s. 1-3.
- (1941) Hürriyet ve Esaret, *Uludağ*, Sayı 38 (Ağustos), s. 3-5.
- (1943) Cumhuriyet Gençlerine, *Uludağ*, Sayı 58 (Nisan), s. 24-25.
- KARATAY Namdar Rahmi (1932) *Felsefi Meslekler Vokabüleri*, Doğan Matbaası, Afyon.
- (1941) *Namık Kemal ve İdealizmi: Sosyoloji ve Psikoloji Bakımından Bir Etüt*, Vilayet Matbaası, Bursa.
- (1945) *Yazma Dersleri*, Maarif Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- (1952) *Geçti Bor'un Pazarı*, Yenilik Matbaası, İstanbul.
- (1952) *Kitaplarının Hikâyesi*, Berksoy Basımevi, İstanbul.

- (1952) *Paris Mektupları*, Berksoy Basımevi, İstanbul.
- (1954) *Geçti Bor'un Pazarı*, Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik Yayınları, Ankara.
- (2018) *Felsefi Meslekler Vokabüleri*, (Haz. Recep Alpyağlı), İz Yayınları, İstanbul.
- NAMDAR Rahmi (1918) Besim Atalay Bey'in İtirazına Cevaptır, *Ocak*, Sayı 15 (20 Nisan), s. 132-133.
- (1918) Lisanların Teşekkülü, *Ocak*, Sayı 11 (20 Şubat), s. 81-82.
- (1918) Sulh, *Türk Sözü*, Sayı 1 (6 Mart), s. 1-2.
- (1925) Ziya Gökalp, *Nur*, Sayı 15 (1 Mart), s. 5-6.
- (1934) Hasta Adam, *Taşpınar*, Cilt 2, Sayı 24 (Ekim), s. 204-207.
- NAİM Hazım (1918) Lisanda Tasfiye, *Ocak*, Sayı 11 (20 Şubat), s. 82-85.
- (1918) Lisanda Tasfiye Münasebetiyle, *Ocak*, Sayı 12 (2 Mart), s. 89-96.
- ÜLKEN Hilmi Ziya (1994) *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, İstanbul.
- OÇAK Zeliha (2019) CHP'nin Logosu Altı Okun Siyasal ve Kültürel Temsillerinin Kemalizm'in Kültür ve Ekonomi Politikalarının Demokratik Eleştirileri Bağlamında İncelenmesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 61, s. 19-37.
- ÖZKAN Seçil (2021) Millî Kimliğin İnşa Sürecinde 'Ocak' Mecmuası, *Edebi Eleştiri Dergisi*, "Takvîm-Vekâyi'den 1928 Yılına Süreli Yayınlar ve Edebiyat" Özel Sayısı, Aralık, s. 430-447.
- SAKA Abdülkerim (2024) Konya Enerjetizm Felsefe Okulu, Naci Fikret Baştaç ve Yeni Fikir'de Yer Alan Yazıları, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 14, s. 696-718.
- SEYDİŞEHİRLİ Zeki (1918) Yeni Lisan Meselesi, *Ocak*, Sayı 15, s. 129-130.
- ŞİMŞEK Ahmet (2012) "Türk Tarih Tezi" Üzerine Bir Değerlendirme, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 111, s. 85-100.
- TONGA Necati (2020) Kederli Bir Hayatın Muhasebesi: Namdar Rahmi Karatay ve Poker Destanı, Naskali E. G. (Ed.), *Kumar Kitabı*, s. 303-318.
- TÜTENGİL Cavit Orhan (1978) Atatürk ve Ziya Gökalp Bağlantıları, Beysanoğlu Ş. (Haz.), *Ziya Gökalp İçin Yazılanlar-Söylenenler*, Ankara: Ziya Gökalp Derneği Yay.

ÜZÜMCÜ Gülben (2015) *Yeni Fikir Mecmuasının Tablîli Fibrîsti, İncelenmesi ve Seçilmiş Metinler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Sürelî Yayınlar

Akşam

Bursa

Cumhuriyet

Gerçek Yolu

Hâkimiyet-i Milliye

Nur

Taşpınar

Türk Sözü

Türk Yurdu

Uludağ

Yeni Konya